

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø

Politiets adgang til bruk av fysisk makt

Hva er vilkårene for politiets maktanvendelse og hvor går grensen mot straffansvar?

Erik Falch Larsen

Liten masteroppgave i JUR-3902 (H23).

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
1.2	AKTUALITET OG FORMÅL	3
1.3	METODE, STRUKTUR OG FREMGANGSMÅTE	4
1.4	TERMINOLOGI OG BEGREPSAVKLARING	6
2	GRUNNLEGGENDE RAMMER FOR POLITIETS MYNDIGHETSUTØVELSE	9
2.1	INNLEDENDE BETRAKTNINGER	9
2.2	OVERORDNENDE PRINSIPPER	9
2.2.1	<i>Legalitetsprinsippet</i>	9
2.2.2	<i>Lex superior og lex specialis-prinsippet</i>	11
2.3	SENTRALE MENNESKERETTIGHETER	12
2.4	GRUNNLEGGENDE KRAV TIL POLITIETS MYNDIGHETSUTØVELSE	16
3	RETTLIGE RAMMER FOR POLITIETS MYNDIGHET OG MAKTANVENDELSE	19
3.1	INNLEDENDE BETRAKTNINGER	19
3.2	POLITILOVEN SOM RETTSGRUNNLAG FOR MYNDIGHETSUTØVELSE	19
3.2.1	<i>Behovsprinsippet</i>	19
3.2.2	<i>Proporsjonalitetsprinsippet</i>	21
3.3	POLITILOVEN SOM RETTSGRUNNLAG FOR MAKTANVENDELSE	24
3.3.1	<i>Hjemmelskravet</i>	24
3.3.2	<i>Et utvalg av maktmidler</i>	30
3.4	STRAFFELOVEN SOM RETTSGRUNNLAG FOR MAKTANVENDELSE	31
3.5	OPPSUMMERENDE KONKLUSJON	35
4	HVOR GÅR GRENSEN MOT STRAFFANSVAR ETTER GJELDENDE RETT?	36
4.1	INNLEDENDE BETRAKTNINGER	36
4.2	RETTSPRAKSIS	36
4.2.1	<i>Rt. 1995 s. 661 og Rt. 2003 s. 948</i>	36
4.2.2	<i>Rt. 2007 s. 1172</i>	39
4.2.3	<i>Rt. 2007 s. 1473</i>	42
4.2.4	<i>Rt. 2008 s. 696</i>	43
4.3	HVILKEN RETTSTILSTAND TILSIER RETTSPRAKSIS?	45
5	AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	48
6	REFERANSELISTE	52

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Politiet har høy tillit blant borgerne i Norge.¹ Landets innbyggere forventer og krever at staten ved politimyndighetene, etter beste evne ivaretar borgernes rettsikkerhet, trygghet og velferd, jf. politiloven² § 1. Politiet må i enkelte situasjoner bruke virkemidler under tjenesteutførelsen for å effektivt kunne gjennomføre sine tjenestehandlinger, eksempelvis ved anholdelse, visitasjon eller fjerning, jf. politiloven § 7. Ved bruk av slike virkemidler kan maktanvendelse bli aktuelt, jf. politiloven § 6 fjerde ledd. Makt er ikke et middel i seg selv, men en måte å gjennomføre tiltak/midler på. Maktanvendelse betegnes som tvangsmessige fysiske inngrep mot person eller eiendom, jf. politiinstruksen³ § 3-2 andre ledd. Maktanvendelse overfor personer er særlig aktuelt hvis vedkommende eksempelvis motsetter seg pågripelse, innbringelse eller prøvetaking.⁴

Tema for oppgaven er politiets rettslige rammer for maktanvendelse, og når bruk av makt kan anses som straffbar. Bruk av makt utgjør et viktig middel for hvordan polititjenesten utføres, jf. politiloven § 6 fjerde ledd, jf. andre ledd.

I en demokratisk rettstat som Norge er det klart at myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov, jf. Grunnloven⁵ § 113. Med inngrep menes avgjørelser truffet av offentlig myndighet hvor noen må tåle, yte eller unnlate noe, jf. forvaltningsloven⁶ § 2 første ledd, bokstav b, jf. bokstav a. Inngrepene må også være i samsvar med menneskerettighetene forankret i internasjonale og konstitusjonelle rammeverk, jf. Grunnloven § 92, jf. EMK⁷ artikkel 1. Retten til liv, fysisk integritet, frihet og privatlivet er blant de mest sentrale politirettslige beskyttelsesinteressene, og har vern etter EMK, jf. artikkel 2, 3, 5 og 8.⁸ Enhver

---

¹ Se Kantar Public, «Politiets innbyggerundersøkelse 2022», www.politiet.no.

² Lov 1. oktober 1995 om politiet (heretter politiloven).

³ Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (heretter politiinstruksen) av 22. juni 1990 nr. 3963.

⁴ Ørnulf Øyen, «Hva er rettsgrunnlaget for maktbruk fra politiet?», Tidsskrift for strafferett, årgang 18, nr. 4, 2018, s. 275-284, på s. 275.

⁵ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (heretter Grunnloven) § 113.

⁶ Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (heretter forvaltningsloven); Tor-Geir Myhrer, «Politiretten – samfunnsbeskyttelse og rettssikkerhet» i Innføring i politivitenskap, Rolf Granér, Helene O I Gundhus og Paul Larsson (red.) (Oslo 2014) s. 86.

⁷ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. November 1950. (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, heretter EMK).

⁸ Auglend, R. L., & Mæland, H. J. (2016). Politirett (3. utgave), s. 608.

handling som innskrenker en persons bevegelsesfrihet eller generelle frihet, samt enhver form for maktbruk, stor eller liten, kan potensielt lede til brudd på menneskerettigheter og straffelovgivning. Selv om maktanvendelsen kan være berettiget i visse situasjoner, eksempelvis ved opprettholdelse av ro og orden, skal bruken av makt være nødvendig og forsvarlig, jf. politiloven § 6 fjerde ledd.

Politiet skal blant annet beskytte personer, forebygge kriminalitet, yte hjelp til borgerne og forfølge straffbare forhold, jf. politiloven § 2. Politiets oppgaver er dermed varierte, og maktanvendelse kan bli aktuelt ved samtlige av samfunnsoppdragene. Videre vil politiloven § 6 komme til anvendelse, uavhengig om politiet skal opprettholde ro og orden eller avdekke kriminalitet. Politiloven § 6 definerer de grunnleggende prinsippene for utførelse av polititjenesten, og krever at myndighetsutøvelse fra politibetjenter skal være nødvendig, proporsjonal, saklig og objektiv.⁹ Politibetjenter vil dermed ha anledning til å bruke makt så lenge anvendelsen holder seg innenfor rammene av inngrepsbestemmelsen og politiloven § 6.

I noen tilfeller blir politiet nødt til å strekke seg enda lengre for å oppfylle sine plikter. Det kan for eksempel være tilfeller hvor en politibetjent blir nødt til å nedkjempe en gjerningsperson for å stanse et lovbrudd. Det kan føre til at politibetjentens tjenestehandling resulterer i en overtredelse av et straffebud, eksempelvis ved kroppskrenkelse eller kroppsskade, jf. straffeloven¹⁰ §§ 271 flg. Det følger likevel av straffeloven § 18 første ledd at en handling som ellers ville vært straffbar, er straffri og rettmessig, når den under bestemte vilkår blir foretatt for å avverge et ulovlig angrep. Tilsvarende gjelder ved iverksettelse av en lovlig pågripelse, jf. § 18 andre ledd. Følgelig kan også nødvergebestemmelsen i straffeloven utgjøre en sentral kompetansenorm som hjemmel ved maktanvendelse for politiet, selv om det hører til sjeldenhetene.

Problemstillingen knytter seg til politiets rettslige rammer rundt maktanvendelse ved myndighetsutøvelse, og når politiets handlinger går utenfor hva som kan anses som lovlig maktanvendelse. Hovedfokuset i oppgaven vil være de spørsmål som oppstår i forbindelse med politiets hjemmelsgrunnlag ved maktanvendelse, og hvor langt politibetjentes bruk av makt kan gå før den anses som straffbar.

---

⁹ Fredriksen, S., & Spurkland, K. (2019). Ordensjuss (2. utgave.), s. 59-60.

¹⁰ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (heretter straffeloven).

1.2 Aktualitet og formål

Politiets maktanvendelse får ofte mye omtale i media, og noen saker får mer oppmerksomhet enn andre. Den siste hendelsen på Kongsberg fra 30. oktober 2022 gjør temaet både dagsaktuelt og relevant.¹¹ En politibetjent ble tiltalt for å ha utøvd vold mot to personer etter en hendelse utenfor et utested i Kongsberg. Hendelsen startet da en av personene truet en vokter. Politibetjenten reagerte ved å legge den truende personen i bakken, hvor han slo vedkommende gjentatte ganger i hodet og på kroppen, brukte pepperspray og slo han med en teleskopbatong. Da en annen person grep inn, slo politibetjenten vedkommende to ganger i låret med batongen. Politibetjenten ble i tingretten frifunnet på alle punkter.¹² Dommen er ikke rettskraftig og er anket til lagmannsretten, hvor den foreløpig er berammet til april 2024.¹³ Saken har vekket oppsikt over hele landet etter behandlingen i tingretten.¹⁴ Hvorvidt behandlingen av spørsmålet om politiets maktanvendelse er straffbar eller ikke, vil bero på en konkret helhetsvurdering av den aktuelle situasjonen.¹⁵

Spørsmålet om politiets maktanvendelse er rettmessig må kunne anses som samfunnsmessig viktig, og omhandler politiets adgang til å anvende makt under myndighetsutøvelse. Rettspraksis vil tydeliggjøre hvilke krav som må oppfylles for at politiet kan benytte makt i sine tjenestehandlinger, og vil angi hvor grensen for straffansvar går. Med tanke på maktanvendelsens betydning og påvirkning på befolkningen, fordrer det en vurdering av hva politiet faktisk har lov til å gjøre.

Oppgavens formål er todelt. For det første skal regelverk som åpner for maktanvendelse klarlegges og redegjøres for på en systematisk og tydelig måte. For det andre skal det undersøkes hvor gjeldene rett trekker grensen mot straffansvar. Oppgavens hoveddel tar sikte på å avklare politiets handlingsrom ved maktanvendelse.

---

¹¹ Wiersen, mfl., «Politivoldsaken i Kongsberg», Dagbladet, 7. mai 2023; Bergo, mfl., «Politivoldssaken i Kongsberg: Frifunnet for vold mot Kevin (26)», VG, 7. juni 2023.

¹² TBUS-2023-70496 (Buskerud).

¹³ NTB, «Anken i Kongsberg-saken skal behandles i april», i Politiforum 7. november 2023.

¹⁴ NTB, «Marius Diertrichson: - Gud hjelpe meg», i Rett24, 7. juni 2023; Bergo, mf. (2023); Wiersen, mfl. (2023).

¹⁵ Auglend og Mæland (2016) s. 664.

1.3 Metode, struktur og fremgangsmåte

Oppgaven vil følge rettsdogmatisk metode, da besvarelsen av problemstillingen krever en systematisering og klarlegging av gjeldende rett. Politiretten tilhører rettsområdet spesiell forvaltningsrett. Politibetjenter kan for eksempel benytte seg av hurtige avgjørelser basert på spesialregler. Slike regler følger eksempelvis av politiloven om innbringelse og visitasjon.¹⁶ Reglene henger sammen med grunnleggende prinsipper som for eksempel legalitetsprinsippet¹⁷ og *lex specialis* - som setter spesielle regler foran generelle.¹⁸

Politiretten har sterk tilknytning til både strafferetten og straffeprosessen. Tilknytningen gjelder særlig spesiell strafferett og reglene som omhandler straffesanksjoner mot hindring av tjenesteutførelsen og ved maktmisbruk.¹⁹ EMK's bestemmelser vil også innvirke på politiets myndighetsutøvelse, jf. menneskerettighetsloven²⁰ §§ 2 og 3, jf. politiloven § 3. Politiet skal for eksempel ikke anvende makt i form av tortur, eller drive med vilkårlig frihetsberøvelse, jf. EMK artikkel 3 og artikkel 5. Politilovens inngrepshjemler favner vidt og er lite presise. Lovforarbeidene og juridisk litteratur er noe mer beskrivende, og vil bidra som tolkningsmoment. Videre er det begrenset med nyere rettspraksis ved politiets maktanvendelse, og kan tyde på at behovet for maktanvendelse er begrenset. Årsaken kan være at borgerne er flinke til å rette seg etter de instruksjoner som politiet gir i samsvar med loven, jf. politiloven § 5.

For å gi en klar presentasjon av oppgavens tema, er det videre nødvendig med visse avgrensninger. Følgelig avgrenses det mot reguleringer av maktanvendelse i særlovgivningen, eksempelvis kystvaktens og militærets politimyndighet.²¹ Dette skyldes at oppgavens hovedfokus ligger på et generelt polisiært nivå. Politiets maktanvendelse ved myndighetsutøvelse kan også reise en rekke andre problemstillinger, som for eksempel politiets bruk av psykisk makt eller skytevåpen. Disse problemstillingene vil ikke bli behandlet. Det avgrenses mot en uttømmende redegjørelse av politiets generelle

---

¹⁶ Politiloven §§ 8 og 10.

¹⁷ Grunnloven § 113.

¹⁸ Jens Edvin Skoghøy, *Rett og rettsanvendelse* (2018) s. 258.

¹⁹ Auglend og Mæland (2016) s. 51.

²⁰ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (heretter menneskerettsloven).

²¹ Auglend og Mæland (2016) s. 219 Flg.

arbeidsoppgaver, og ytterligere krav som blir stilt ved tjenesteutførelsen. Følgelig avgrenses det mot en utførlig behandling av problemstillingene som de sentrale menneskerettighetene reiser. Problemstillingene vil bli behandlet dersom de kan bidra til å belyse temaet. Det begrunnes med at det er formålstjenlig å belyse noe av tematikken for å klargjøre det rettslige bildet som hovedproblemstillingen er en del av.

Det vil bli utført en analyse av hva som er gjeldende rett, basert på en deskriptiv metode. Med deskriptivt menes i denne sammenheng detaljerte beskrivelser av virkeligheten.²² Den deskriptive tilnærmingen har som mål å presentere hvordan rettstilstanden er, *de lege lata*.²³

Oppgavens hovedstruktur er todelt. Den første hoveddelen har som hensikt å se på hvilket hjemmelsgrunnlag som gjelder ved politiets maktanvendelse (se kapittel 3). For å sette problemstillingen i en bredere kontekst, vil det først redegjøres for politiets grunnleggende rammer og forutsetninger. Det vil kort redegjøres for rettslige prioriteringsprinsipper, sentrale menneskerettigheter og politiets myndighetsutøvelse (se punkt 2.1-2.5). Deretter vil det redegjøres for grunnprinsipper som bidrar til å avgrense og presisere de rettslige rammene ved politilovgivningen (se punkt 3.2). Grunnprinsippene som behandles er behovsprinsippet og proporsjonalitetsprinsippet. Videre vil det redegjøres for politiloven og straffeloven som hjemmelsgrunnlag ved maktanvendelse (se punkt 3.3-3.4). Den første delen avsluttes med en oppsummerende konklusjon (se punkt 3.5). Fremgangsmåten har som formål å gjøre et bredt rettskildebilde mer oversiktlig.

Den andre hoveddelen vil foreta en analyse av gjeldende rett. Hensikten er å avdekke hvor grensen for straffbar maktanvendelse går. For å besvare spørsmålet vil det bli tatt utgangspunkt i rettspraksis (se punkt 4.2). Utvalgte avgjørelser fra Høyesterett vil gjennomgås, med fokus på de løsningene de gir. Avslutningsvis vil det bli foretatt en oppsummering av gjeldende rett, hvor spørsmålet er hvilken rettstilstand rettspraksis tilsier (se punkt 4.3).

I kapittel 5 vil det bli foretatt en vurdering av om dagens regelverk er hensiktsmessig. Det inkluderer en normativ vurdering basert på gjeldende rett. Med normativ menes vurderende

---

²² Erik Magnus Boe, *Innføring i juss: juridisk tenkning og rettskildelære*, 3. utgave (2010), s. 25.

²³ Boe, 3. utgave (2010) s. 66.

uttalelser.²⁴ En slik vurdering følger *de lege ferenda*, som forteller om hvordan rettstilstanden bør være.²⁵ Herunder vil den samlede redegjørelsen fra oppgaven tilføre substans til avveiningen.

1.4 Terminologi og begrepsavklaring

1.4.1.1 Politi

Politiet har et overordnet statlig maktmonopol.²⁶ Politiloven gir ingen legaldefinisjon av «politi». Det følger av politiloven §§ 4 og 20 at ansatte i politietaten med politigrad har politimyndighet. I det videre vil begrepet politibetjent brukes om de med politimyndighet.

1.4.1.2 Myndighetsutøvelse og makt

Myndighetsutøvelse er avgjørelser som bygger på den rettslige myndigheten forvaltningsorganet, her politiet, er tildelt gjennom lover, forskrifter eller annet kompetansegrunnlag. Myndighet og kompetanse blir ofte brukt synonymt, hvor kompetansen blir delt i ulike kompetanseregler. Herunder vil personelle kompetanseregler fortelle hvem som har myndighet/kompetanse. Materielle kompetanseregler forteller om innholdet i beslutninger vedkommende har kompetanse til å fastsette.²⁷ I det videre vil oppgavens fokus ligge på politiets materielle kompetanseregler.

Politiet utøver handlinger under offentlig myndighetsutøvelse. Offentlig myndighetsutøvelse kjennetegnes ved avgjørelser som generelt eller konkret er bestemmende for rettigheter eller plikter til personer, jf. forvaltningsloven § 2 første ledd, bokstav b, jf. bokstav a.²⁸ Det kan tolkes dit at når forvaltningen handler i henhold til loven, anses de som en myndighet. Når politiet utfører en arrestasjon, handler de i kraft av loven og anses som en myndighet.

Makt blir ikke definert i politiloven, men det følger av forarbeidene til politiloven at makt er «tvangsmessige fysiske inngrep mot person eller eiendom».²⁹ Likeledes definerer politiinstruksen § 3-2 andre ledd makt som «tvangsmessige fysiske inngrep mot person, og

---

²⁴ Boe, 3. utgave (2010) s. 25.

²⁵ Boe, 3. utgave (2010) s. 66.

²⁶ Auglend og Mæland (2016) s. 664.

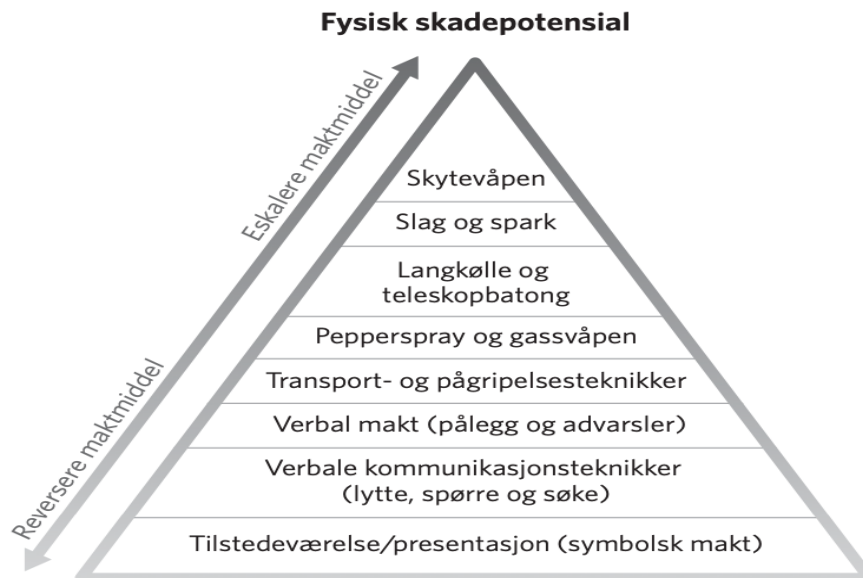
²⁷ Torstein Eckhoff og Eivind Smith, Forvaltningsrett, 11. utgave (2018) s. 49.

²⁸ Eckhoff og Smith (2018) s. 52.

²⁹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s 60.

mot fast eller rørlig eiendom i tilfelle der denne eiendom blir påført skade». Maktbegrepet omfatter også psykisk makt i form av trusler om bruk av makt.³⁰ Politiets maktmidler blir rangert i en maktpyramide og kan illustreres på følgende måte:

Figur 1 Fredriksen mfl. (2016) s. 203³¹

Maktpyramiden fungerer som en veileder under trening og operativ tjeneste. Det må foretas en kontinuerlig vurdering av behovet for myndighets- og maktanvendelse, og reversere eller eskalere maktmiddelet etter hva som er tilstrekkelig og hensiktsmessig.³² Fysisk makt blir først aktuelt på trinn fire, og symbolsk og verbal makt inngår ikke i den rettslige forståelsen av makt.³³ Maktanvendelse og bruk av fysisk makt behandles grundigere under kapittel 3.

1.4.1.3 Hjemmel

I denne oppgaven vil "hjemmel" brukes om politibetjentens rettslige kompetanse til å utføre visse handlinger, altså rettsgrunnlaget. En inngrepshjemmel gir politiet en rett til å bruke myndighet og makt i visse situasjoner hvor lovens vilkår er oppfylt.³⁴ Dersom de rettslige forutsetningene for handlingen er oppfylt, kan politiet selv avgjøre om, og på hvilken måte de

³⁰ Fredriksen og Spurkland (2019) s. 232-233.

³¹ Illustrasjon av maktpyramiden, Fredriksen, S, & Myhrer, T.-G. (2016). Politirett i et nøtteskall, s 203.

³² Politirett og rettsstat – John Reider Nilsen (2022) s. 386-387.

³³ Auglend og Mæland (2016) s. 679.

³⁴ Fredriksen og Spurkland (2019) s. 30.

ønsker å utføre tjenestehandlingen. Den skjønsmessige adgangen bygger på opportunitetsprinsippet.³⁵

1.4.1.4 Inngrep

For å betrakte noe som et "inngrep", må det være kvalifiserte forhold som påvirker den enkeltes rettigheter eller plikter.³⁶ Inngrep referer til situasjoner hvor personer blir pålagt plikter som innebærer at de må utføre bestemte handlinger eller tåle visse forhold. Det gjelder også tilfeller hvor personer blir fratatt rettigheter, eller utsatt for forbud mot handlinger eller atferd.³⁷ Inngrep omfatter en avgjørelse som treffes, under utøving av offentlig myndighet og er bestemmende for rettigheter eller plikter til private personer, jf. forvaltningsloven § 2 første ledd, bokstav b, jf. bokstav a.

Politiet kan foreta inngrep ved å benytte seg av ulike lovbestemmelser, eksempelvis anholdelse etter politiloven § 7, eller pågripelser, jf. straffeprosessloven³⁸ § 171. Inngrep som ikke er direkte knyttet til en spesifikk beslutning kan også falle inn under ordlyden, eksempelvis politiloven § 6, som er politiets metoderegel for hvordan inngrep skal gjennomføres.

Videre har politiet muligheten til å gi råd eller opplysninger, noe som i hovedsak er å betrakte som veiledning, og faller utenfor hva som regnes som inngrep. I slike situasjoner kan vedkommende fritt avgjøre om de ønsker å følge politibetjentenes anbefalinger. Ved inngrep er det viktig å vurdere om det foreligger en hjemmel som legitimerer og rettfærdiggjør handlingen. De forskjellige midlene og en nærmere vurdering av hvilke midler som krever lovhjemmel, blir behandlet i kapittel 3.

---

³⁵ Auglend og Mæland (2016) s. 657 flg.

³⁶ Dokument 16 (2011-2012), Rapport til presidentskap fra menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, s. 247.

³⁷ Myhrer (2014) s. 86.

³⁸ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (heretter straffeprosessloven).

2 Grunnleggende rammer for politiets myndighetsutøvelse

2.1 Innledende betraktninger

Oppgavens tema fordrer en forståelse av de grunnleggende rammene som gjelder for politibetjenter ved maktanvendelse under myndighetsutøvelse. Temaet er vidtfaende og behandles derfor ikke utførlig. I det følgende vil utgangspunktene for politiets myndighetsutøvelse kort gjennomgås. Gjennomgangen vil fokusere på de prinsippene og kravene som begrenser politimyndigheten, samt det mest sentrale rettslige rammeverket for politibetjentes videre bruk av makt.

2.2 Overordnede prinsipper

2.2.1 Legalitetsprinsippet

Slik nevnt innledningsvis følger det av Grunnlovens § 113 at «*myndighetenes inngrep ovenfor den enkelte må ha grunnlag i lov*». Dette prinsippet ble kodifisert i Grunnloven i 2014 og kalles legalitetsprinsippet.³⁹ Bestemmelsen har som formål å lovregulere tidligere konstitusjonell sedvanerett.⁴⁰ Loven oppstiller tre kumulative vilkår for gyldige inngrep. Vilkårene er «myndighetenes», «inngrep», og «grunnlag i lov». Myndighetene kan ikke gripe inn i, endre eller frata borgernes rettigheter uten hjemmel i lov.⁴¹ Hva som menes med inngrep er definert under punkt 1.4, og sikter til noe som påvirker den enkelte til å måtte tåle, gjøre eller unnlate noe. Ved vurdering av om et inngrep krever hjemmel i lov, legges det vekt på tiltakets art, innhold og følger. Kravet til legalitet gjelder både for rettslige vedtak og faktiske handlinger.⁴²

Mange av tiltakene politiet tar i bruk, krever hjemmel på grunn av inngrepets omfang. Inngrep fra politiet kan medføre bruk av fysisk makt mot person eller eiendeler, men vil som regel være i nedre sjikt av det som kan karakteriseres som makt. Det kan eksempelvis være en kortvarig anholdelse hvor politibetjenten holder en person på plass, jf. politiloven § 7. Et slikt inngrep vil innskrenke personenes handlingsfrihet, og politiet må likevel ha hjemmel for inngrepet. Politiloven vil fungere som den sentrale polisiære hjemmelen for blant annet vilkår

---

³⁹ Innst. 203 S (2013-2014), Innstilling til Stortinget fra Stortingets presidentskap, s. 3.

⁴⁰ Skoghøy, (2018) s. 55.

⁴¹ Auglend og Mæland, (2016) s. 159.

⁴² Auglend og Mæland, (2016) s. 609.

for bruk av midler og inngrep, samt gjennomføring. Vedtakelsen av politiloven hadde som formål å oppfylle legalitetsprinsippets krav om en utvetydig lovhjemmel.⁴³

Det rettslige utgangspunktet er at det kreves kompetanse for beslutninger som er rettslig bindene.⁴⁴ Politiet har fått tildelt kompetanse gjennom delegasjon og har gjennom fullmaktslover kompetanse til nærmere beslutninger ved myndighetsutøvelse.⁴⁵ Regler gitt etter fullmakt kan også oppfylle kravet til lovhjemmel. Det er som oftest akseptabelt at bestemmelsene er gitt i henhold til loven, for eksempel ved forskrifter.⁴⁶ I den sammenheng vil for eksempel politiinstruksen § 3-2, tredje ledd om bruk av håndjern være relevant. Politiinstruksen er således utfyllende til politiloven, jf. politiloven § 29.

Legalitetsprinsippet krever ikke bare klarhet i politiets materielle kompetanse, men også ved den prosessuelle kompetansen. Det gjelder både for valg av metode og for valg av tiltak. Eksempelvis hvis en politibetjent bestemmer seg for å gjennomføre en pågripelse i henhold til straffeprosessloven, jf. §§ 170a, 171, og 176, må han vurdere hvilke metoder og virkemidler han har tillatelse til å bruke. Dersom vedkommende motsetter seg arrest kan det bli nødvendig å bruke makt, jf. politiloven § 6 fjerde ledd.

Valg av metode må være i tråd med loven, og inngrepet må utføres i samsvar med gjeldende regelverk.⁴⁷ Dersom politibetjenter benytter seg av metoder som ikke samsvarer med legalitetsprinsippets vilkår vil det være i strid med Grunnloven § 113. Det samsvarer med legalitetsprinsippets formelle element, som sier at forvaltningen må utlede sin myndighet av loven, og ikke kan fastsette sin egen kompetanse.⁴⁸ Politiets myndighetsutøvelse er i norsk politirett styrt av klare og allment tilgjengelige rettsregler. Reglene er nesten alltid fastsatt direkte i lov eller basert på en lovhjemmel.⁴⁹ Legalitetsprinsippet bygger på ønsket om demokratisk legitimitet. Dette betyr at når borgere utsettes for inngrep, må det følge av en klar og tydelig hjemmel som tolkes restriktivt. Kompetansegrunnlaget må derav nyanseres basert

---

⁴³Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s. 5.

⁴⁴Eckhoff og Smith (2018) s. 48-49.

⁴⁵Eckhoff og Smith (2018) s. 53.

⁴⁶Myhrer (2014) s. 87.

⁴⁷Auglend og Mæland (2016) s. 161.

⁴⁸Auglend og Mæland (2016) s. 161.

⁴⁹Myhrer (2014) s. 89.

på område det befinner seg på, inngrepets art, dets påvirkning og hvor belastende det er for den berørte.⁵⁰

Politiet har for eksempel hjemmel til å gripe inn for å stanse ordensforstyrrelser med makt.⁵¹ Middelet politibetjentene anvender, eksempelvis fjerning, må være nødvendig og forholdsmessig, jf. politiloven § 6 andre ledd. Maktanvendelse kan bli aktuelt om det også er forsvarlig, jf. politiloven § 6 fjerde ledd. Hvorvidt det foreligger en «forstyrrelse av den offentlige ro og orden» og situasjonen tilsier at det er «nødvendig og forsvarlig» å bruke makt, er ikke alltid klart. Kjerneinnholdet i legalitetsprinsippet er likevel klart, og prinsippet vil ikke beskytte borgere som bevisst operer på kanten av hva som er lovlig eller akseptabelt.⁵²

2.2.2 Lex superior og lex specialis-prinsippet

Regler med høyere rang går foran regler av lavere rang, jf. lex superior-prinsippet, og Grunnloven har deretter høyere rang enn politiloven.⁵³ Prinsippet gjelder også ved forholdet mellom lov og forskrift, og politiloven vil eksempelvis gå foran politiinstruksen. Prioritetsprinsippene har betydning for politiets maktanvendelse ved at prinsippene bestemmer prioritetsforholdet mellom de ulike rettsreglene. Politiet kan for eksempel ikke gjøre inngrep i strid med noe som er fastsatt ved regler av høyere rangorden.⁵⁴

Lex superior-prinsippet har nær sammenheng med det nevnte legalitetsprinsippet, og vil samlet sett begrense politiets handlingsrom ved myndighetsutøvelse.⁵⁵ Ved å kombinere legalitetsprinsippet med lex superior-prinsippet, blir politiets handlingsfrihet ytterligere innskrenket til handlinger som ikke er positivt forbudt ved en normering.⁵⁶ Lex superior-prinsippet innebærer at politiet må holde seg innenfor regelverket med mindre det fremkommer en regel av samme trinnhøyde som sier noe annet. Politiet vil som utgangspunkt ikke kunne handle i strid med loven for å utføre sine tjenestehandlinger.

---

⁵⁰ Rt. 1995 s. 530 (537).

⁵¹ Politiloven § 7 andre ledd, jf. § 6 fjerde ledd.

⁵² Myhrer (2014) s. 88.

⁵³ Skoghøy, (2018) s. 38-39.

⁵⁴ Skoghøy, (2018) s. 256-257.

⁵⁵ Auglend, Mæland, 2017, s. 609.

⁵⁶ John Reider Nilsen, Politirett og rettsstat: sentrale menneskerettslige skranker for den polisiære myndighetsutøvelsen, 1. utgave (2022), s. 102.

Tross utgangspunktet finnes det enkelte forbudsbestemmelser som gir kompetanse til å fravike loven.⁵⁷ Et slikt unntak kalles for en derogasjonsklausul, og gir et forvaltningsorgan, eksempelvis politiet, kompetanse til å fravike lovbestemmelser som ellers ville ha kommet til anvendelse.⁵⁸ For politiet vil eksempelvis en ransakelse etterfulgt av beslag med hjemmel i straffeprosesslovens §§ 192 og 203 ikke medføre et brudd på straffelovens § 268, som omhandler uberettiget adgang eller opphold. Ved kolliderende regler går spesielle regler foran generelle, jf. *lex specialis*-prinsippet. Det skyldes at spesielle regler som oftest er bedre tilpasset det aktuelle typetilfellet. Prinsippet får aktualitet dersom to eller flere regler gir forskjellige rettsfølger tilknyttet samme faktum.⁵⁹

Hvorvidt en spesialregel går foran en generell regel, vil bero på en tolkning av spesialregelen.⁶⁰ I forbindelse med politimyndighet vil for eksempel visse bestemmelser i politiloven og straffeprosessloven ha forrang over straffelovens generelle straffebud. Eksempelvis vil politiloven og straffeprosesslovens spesielle regler gå foran straffelovens bestemmelser, jf. *lex specialis*-prinsippet.⁶¹ Det er viktig å bemerke at spesialreglene ikke alltid kan oppfattes uttømmende, men må tolkes i lys av de generelle reglene.⁶²

2.3 Sentrale menneskerettigheter

Grunnloven inneholder bestemmelser om menneskerettigheter som setter begrensninger for politiets myndighetsutøvelse og adgangen til å bruke makt. Det følger av Grunnloven § 92 at statens myndigheter, herunder politiet, skal respektere og sikre menneskerettighetene som er nedfelt i Grunnloven og i bindene traktater om menneskerettigheter, jf. EMK artikkel 1. Videre følger det av menneskerettsloven § 3, jf. § 2 at EMK gjelder som norsk lov og har forrang ved eventuell motstrid fra annen lovgivning.⁶³ Politiet har dermed en tosidig plikt til å sikre borgerne, samtidig som de ikke gjør inngrep i menneskerettighetene i større grad enn det som er lovlig og nødvendig.

---

⁵⁷ NOU 2004: 6 Mellom effektivitet og personvern – Politimetoder i forebyggende øyemed, s. 43.

⁵⁸ Echhoff og Smith (2018) s.56.

⁵⁹ Skoghøy (2018) s. 258.

⁶⁰ Skoghøy (2018) s. 258.

⁶¹ F.eks. politiloven §§ 6 og 7, straffeprosessloven § 171 og straffeloven (2005) § 254.

⁶² Skoghøy (2018) s. 259.

⁶³ Lov 9. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Det følger av Grunnloven § 93 første ledd at ethvert menneske har rett til liv, og ingen kan dømmes til døden, jf. EMK artikkel 2. nr. 1. Ordlyden gir staten en plikt til å opprette et forbud mot drap i sin lovgivning, og politiet har derfor en plikt til å beskytte liv, jf. Grunnloven. § 93 fjerde ledd og EMK art. 2. Politiet har også en plikt til å gripe inn dersom noen er i ferd med å gjøre noe straffbart, jf. politiloven § 7, første ledd nr. 2 og 3, jf. politiinstruksen § 10-2. Dersom det oppstår alvorlige situasjoner som truer liv og helse, og det ikke finnes andre løsninger, kan det bli politiets tjenesteplikt å anvende makt. Politiet vil derfor være forpliktet til å oppsøke og dekke farlige situasjoner, samt foreta raske beslutninger som kan innebære risiko for straffansvar.⁶⁴

Dersom det er absolutt nødvendig med berøvelse av liv oppstilles det tre unntak som ikke er i strid med konvensjonen, jf. EMK artikkel 2. nr. 2. Unntakene er for å forsvare personer mot ulovlig vold, for lovlige pågripelser eller for å slå ned optøyer eller opprør, jf. EMK artikkel 2. nr.2 bokstav a) til c). Hvis politiet bruker makt som er «absolutt nødvendig», og i henhold til unntakene, kan maktanvendelsen anses å ikke være i strid med konvensjonen.

Når vilkårene foreligger, gjelder en alminnelig forholdsmessighetsvurdering basert på de individuelle interessene sett i forhold til de samfunnsmessige hensynene som begrunner inngrepet. Det vil eksempelvis være handlingens karakter og trussel.⁶⁵ Det følger av praksis fra EMD⁶⁶ at eksempelvis genuin bruk av dødelig makt ved selvforsvar kan anses å være «absolutt nødvendig», og vil ikke være i strid med konvensjonen.⁶⁷ Videre hvis dødelig makt må brukes, skal det forsøkes å minimere risikoen for skade.⁶⁸

Retten mot tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff er forankret i både Grunnloven § 93 og EMK artikkel 3. Forbudet i artikkel 3 er absolutt, og oppstiller tre forhold som anses konsesjonsstridig.⁶⁹ Det mest alvorlige er tortur, deretter følger umenneskelig behandling eller straff, og nedverdiggende behandling eller straff. Med tortur menes «alvorlig smerte eller lidelse som bevisst påføres noen for nærmere bestemte formål».⁷⁰ Videre vil behandlingen være umenneskelig dersom den blant annet er planlagt og

---

⁶⁴ Auglend og Mæland (2016) s. 668.

⁶⁵ Auglend og Mæland (2016) s. 669.

⁶⁶ Den europeiske menneskerettighetsdomstolen.

⁶⁷ Bubbins mot Storbritannia, avsnitt 140 (no.50196/99).

⁶⁸ Vachkovi mot Bulgaria, avsnitt 74 (no.2747/02).

⁶⁹ Auglend og Mæland (2016) s. 670-671.

⁷⁰ Auglend og Mæland (2016) s. 671.

forårsaker smerte over lengre tid. Behandlingen er nedverdiggende hvis den har som formål å skape frykt, eller bryte ned offeret psykisk eller fysisk.⁷¹

Ordlyden i EMK artikkel 3 gir lite veiledning for hvordan rettighetene skal utøves, men oppstiller et absolutt krav om at politiet ikke kan torturere eller bruke makt i den utstrekning at det overskrider kriteriene i bestemmelsene.

Rettspraksis fra EMD tilsier at rettighetene skal vurderes etter en terskel, med hensyn til for eksempel varighet, virkning og art.⁷² I juridisk litteratur oppstilles det herunder en negativ og en positiv plikt for politiet. I *Gäfgen v. Germany* truet politiet en mistenkt med bruk av makt for å innhente informasjon om et kidnappet barn.⁷³ I en slik situasjon ville politiets negative plikt ha vært å avstå fra å true vedkommende (*Gäfgen*) med betydelig vold. En slik negativ plikt oppstiller også et absolutt forbud mot krenkelser. Samtidig ville politiets positive plikt vært å iverksette tiltak for å redde vedkommende (barnet). En slik positiv plikt ville bidratt til å ivareta barnets menneskerettigheter. Samlet sett klargjør pliktene rammene for politiets handlingsplikt, og understreker betydningen av at politiet utfører nødvendige tiltak for å redde personer. Videre skal politiet unngå å iverksette handlinger som er i konflikt med den negative handlingsplikten.⁷⁴

I henhold til rettspraksis kan likevel forholdsmessighets- og formålshensyn føre til at visse inngrep er akseptable. Vurderingen om inngrepene er i overensstemmelse med EMK artikkel 3, beror på en helhetsvurdering etter blant annet «the duration of the treatment, its physical and mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim».⁷⁵ I bestemte tilfeller kan dermed tvangsmessige, men livreddende inngrep fra politiet bli tolerert etter EMK artikkel 3.

Grunnloven § 94 søker å dekke de samme rettighetene likt EMK artikkel 5, som uttrykker at «enhver har rett til personlig frihet og sikkerhet og ingen må bli berøvet sin frihet».

Bestemmelsene har som formål å ivareta personers sikkerhet og unngå ulovlig og vilkårlig frihetsberøvelse.⁷⁶ Frihetsberøvelse kan defineres som en tilstand hvor vedkommende blir

---

⁷¹ Auglend og Mæland (2016) s. 671-672.

⁷² *T mot Storbritannia*, avsnitt 68 (no.24724/94).

⁷³ *Gäfgen mot Tyskland*, avsnitt 67 (no.22978/05).

⁷⁴ Nilsen (2022) s. 241.

⁷⁵ *Jalloh mot Tyskland*, avsnitt 67 (no.54810/00).

⁷⁶ Nilsen (2022) s. 246-247.

tvunget til å oppholde seg et bestemt sted, uten muligheter til å forlate stedet. Definisjonen omfatter ikke enhver form for bevegelsesbegrensninger, og EMK artikkel 5 vil ikke beskytte bevegelsesfriheten som sådan. For at myndighetsutøvelsen fra politiet skal omfattes av EMK artikkel 5 må det gjelde en voldsom form for bevegelsesbegrensning.⁷⁷

EMK artikkel 5, nr. 1 bokstav a) til f), jf. EMK artikkel 5 nr. 2 – 5 inneholder en opplisting av unntak for lovlig frihetsberøvelse. Dersom politiet for eksempel skal pågripe noen for mistanke om en straffbar handling, må vilkårene i EMK artikkel 5 nr. 1 bokstav c) være oppfylt. Herunder vil inngrepets varighet, art, virkning og gjennomføringsmåte ha betydning.⁷⁸ Inngrepet fra politiet må være «i samsvar med en fremgangsmåte foreskrevet ved lov», og må ses i sammenheng med ordlyden «lovlig», jf. EMK artikkel 5 nr. 1 bokstav a) til f). Hvorvidt frihetsberøvelsen er lovlig, beror på en helhetsvurdering etter nasjonal rett.⁷⁹ Pågripelser fra politiet må etter norsk rett følge kravene oppstilt i straffeprosessloven.⁸⁰ I tillegg til bestemmelsene i straffeprosessloven, har politiet regler for innbringelse ved mindre alvorlige tilfeller, jf. politiloven §§ 8 og 9. Dersom de øvrige vilkårene er oppfylt, kan politiet eksempelvis fjerne eller anholde personer, jf. politiloven § 7. Hvis vedkommende ikke følger politiets pålegg, kan det bli aktuelt å anvende makt, jf. politiloven § 6 fjerde ledd, jf. andre ledd.

Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 forankrer retten til privatliv. Det følger av sikker rett at bestemmelsen i Grunnloven skal tolkes med utgangspunkt i artikkel 8.⁸¹ EMD har lagt til grunn at formålet med EMK artikkel 8 er å beskytte borgerne mot vilkårlig myndighetsutøvelse, og politiet skal således ta personvern hensyn ved inngrep.⁸² Hva som menes med inngrep er definert i punkt 1.4, og er forhold som påvirker den enkelte. Ordlyden i EMK artikkel 8 nr. 1 sier at enhver har rett til «respekt» for sitt privatliv. Ordlyden er ikke uttømmende og etter EMD omfattes både positive og negative forpliktelser.⁸³ De positive forpliktelsene innebærer beskyttelser av respekten for borgernes rettigheter.⁸⁴ De negative

---

⁷⁷ Austin mfl. mot Storbritannia, avsnitt 57 (nos.39692/09, 40713/09 og 41008/09).

⁷⁸ Jørgen Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, 5. utgave, s. 360.

⁷⁹ Haidn mot Tyskland, avsnitt 79, (no.6587/04).

⁸⁰ Straffeprosessloven § 171 flg.

⁸¹ HR-2020-2372-A avsnitt 38.

⁸² Nunez mot Norge, avsnitt 68, (no. 55597/09).

⁸³ B mot Frankrike, avsnitt 44, (no.13343/87).

⁸⁴ Jon Fridrik Kjølbro, Den europeiske menneskerettigheds konvention, 5. utgave, (2020) s. 887.

forpliktelsene fremkommer av EMK artikkel 8. nr. 2 og oppstiller et forbud mot inngrep fra offentlig myndighet, eksempelvis politiet.

Forbudet er ikke absolutt, og av ordlyden kan det utledes tre vilkår som gjør at inngrepet er i overenstemmelse med loven. Det følger at inngrepet skal være i «samsvar med loven», «nødvendig i et demokratisk samfunn», og «av hensyn til» formålet, jf. EMK artikkel 8 nr. 2. EMD har i forbindelse med vilkårene oppstilt en trinnvis vurdering som omhandler et konkret lovkrav, et formålkrav og et nødvendighetskrav.⁸⁵ For at politiets inngrep skal erklæres som inngrep i privatlivets fred, jf. EMK artikkel 8 nr. 1, må det tale om innvirkninger som eksempelvis negativt påvirker vedkommende sin identitet og integritet. Videre må myndighetsutøvelsen fra politiet overstige en tålegrense sett i forhold til selve inngrepet.⁸⁶ Eksempelvis vil faktiske handlinger fra politiet karakteriseres som inngrep, og veiledning eller observasjon vil være ikke-inngripende tiltak.

2.4 Grunnleggende krav til politiets myndighetsutøvelse

I en demokratisk rettstat må både personer og forvaltningsorganer følge loven og de føringer den legger. I tråd med legalitetsprinsippet oppstilt i Grunnloven § 113 skal politiet som statlig organ, på lik linje med borgerne, styres av loven.⁸⁷ For å oppnå dette, stilles det tre grunnleggende krav til regelverket som angir hvordan offentlig myndighetsutøvelse skal eller kan utføres. Om kravene sammenfattes til en norm, stilles det krav om at politiets myndighetsutøvelse skal være riktig, tillitsvekkende og hensynsfull, samt rask og effektiv.⁸⁸ Dette er fundamentale krav som gjelder på tvers av myndighetene. Kravene anvendes når politiet utøver sine polisiære inngrep ved myndighetsutøvelse.⁸⁹

Det første og mest grunnleggende kravet er at det skal treffes riktig avgjørelse. For å sikre en korrekt avgjørelse, må politiets prosesssystem være utformet slik at det effektivt bidrar til å treffe riktige beslutninger. Det er viktig at politiet treffer beslutninger basert på lover, retningslinjer, faglig skjønn og lignende. Det innebærer at når politiet gjør et inngrep ved myndighetsutøvelse, må inngrepet være forankret i lov, jf. Grunnloven § 113. Kravet sikrer at

---

⁸⁵ S og Marper mot Storbritannia, avsnitt 95, 100 og 101, (no.30562/04 og 30566/04).

⁸⁶ Nilsen (2022) s. 283-284.

⁸⁷ Myhrer (2014) s. 83.

⁸⁸ Myhrer (2014) s. 85.

⁸⁹ Myhrer (2014) s. 83.

politiets myndighetsutøvelse er berettiget og i tråd med samfunnets forventninger.⁹⁰ Når politiet eksempelvis bortviser noen, jf. politiloven § 7, foreligger det en forventning fra de involverte om at politiet vet hva de driver med.

Det andre kravet er at prosesssystemet skal være tillitsvekkende og hensynsfullt. Handlingene foretatt av politiet skal bevare borgernes rettsikkerhet på en måte som underbygger tillit. For eksempel skal tiltakene politibetjenter gjennomfører med makt blant annet være proporsjonale, jf. subsidiaritetsprinsippet, jf. politiloven § 6 andre ledd.⁹¹ En slik begrensning medfører at politiet i første omgang skal benytte de minst inngripende tiltakene. Først når det er klart at tiltaket ikke er tilstrekkelig for å nå målet, kan andre mer inngripende metoder vurderes, jf. politiloven § 6 andre ledd. Videre skal politiet være saklig i sin tjenesteutøvelse og forholde seg upartisk, jf. politiloven § 6 tredje ledd. Hva som vurderes saklig i ett tilfelle kan ansees usaklig i et annet. Det vil derfor være umulig å utarbeide en uttømmende liste over hva som er usaklig. Som veiledning skal politiet i sin skjønnsutøvelse legge vekt på prinsipper som likhet, kontradiksjon, objektivitet, effektivitet og hensynsfullhet.⁹²

Det foreligger som oftest en nær sammenheng mellom kravet om riktig avgjørelse og kravet om at prosesssystemet skal være tillitsvekkende og hensynsfull. Likevel kan kravene motstrides ved at politiet eksempelvis bruker ulovlig maktanvendelse for å fange en som forsøker å motsette seg arrest. Handlingen kan bidra til riktig avgjørelse, men kan også bidra til tillitsbrudd hos politiet.⁹³

Det tredje kravet omhandler raske og effektive avgjørelser. Det oppstilles en forventning om at politiet håndterer saker uten unødig forsinkelser. Kravet samsvarer med god forvaltningsskikk hvor forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold, jf. forvaltningsloven § 11a første ledd. Det betyr at behandlingstiden hos politiet ikke skal være lengre enn nødvendig. Politiet skal foreta fortløpende vurderinger og håndtere situasjoner raskt med et formål om å forhindre eskalering av konflikter. Likevel vil sakens kompleksitet spille

---

⁹⁰ Myhrer (2014) s. 84.

⁹¹ Se kapittel 3, punkt 3.2 for behandling av proporsjonalitetsprinsippet.

⁹² Hild Rønning, *Politi og skjønn: En studie av politibetjentes skjønnsutøvelse i ordenstjeneste, sett i lys av rettslige rammer*. UiT Norges arktiske universitet (2017), s. 34.

⁹³ Myhrer (2014) s. 84.

en sentral rolle for saksbehandlingstiden. Kravet vil derfor kunne stå i motsetning til de ovennevnte kravene, eksempelvis kravet om riktig avgjørelse.⁹⁴

Riktig avgjørelse bygger ofte på en grundigere vurdering, og kan ta lengre tid. I situasjoner der tid er en avgjørende faktor, kan det være utfordrende å vurdere alle hensyn før man fatter en beslutning. Det kan for eksempel være situasjoner preget av mangel på kontroll, og følgelig en risiko for skade. Dersom politiets inngrep ikke strekker til, vil maktanvendelse kunne bidra til å effektivere tjenestehandlingen og muligheten for å oppnå kontroll.

Videre kan kravet om raskhet og effektivitet komme i konflikt med kravet om å opptre tillitsvekkende og hensynsfullt.⁹⁵ Raske avgjørelser kan eksempelvis føre til at politiet ikke har vist tilstrekkelig hensyn eller omsorg til de involverte under selve hendelsen.

Politibetjenter må inngå kompromisser om hvilke prioriteringer som skal legges til grunn, basert på grunnkravene og de ulike utfordringene som oppstår i hver situasjon. Dette vil avhenge av situasjonen man befinner seg i, og under myndighetsutøvelse vil hensynet til effektivitet prioriteres høyest.⁹⁶

Hvorvidt effektive avgjørelser resulterer i mistillit hos borgerne avhenger av den enkelte situasjon. Politiets raske beslutning om å utøve makt for å stoppe et angrep, kan bidra betraktelig til å minimere skadepotensialitet. I tillegg kan raske avgjørelser være avgjørende for opprettholdelse av ro og orden. Videre kan maktanvendelse eksempelvis bli aktuelt for å forhindre at en demonstrasjon utarter til opptøyer. Dersom politiet anvender makt i slike situasjoner, kan det forebygge skade og styrke politiets tillit og evne til å beskytte borgernes sikkerhet.

---

⁹⁴ Myhrer (2014) s. 85.

⁹⁵ Myhrer (2014) s. 84.

⁹⁶ Myhrer (2014) s. 85.

3 Rettslige rammer for politiets myndighet og maktanvendelse

3.1 Innledende betraktninger

Grunnprinsippene oppstilt i politiloven § 6 vil på samme måte som de grunnleggende rammene nevnt i kapittel 2 begrense politiets myndighetsutøvelse. Prinsippene er også inntatt politiinstruksen § 3-1, og bidrar som retningslinjer og støttemoment ved gjennomføringen av inngrep. Uansett rekkefølgen på rettsanvendelsen, er vilkårene i politiloven § 6 fundamentale i den forstand at de alltid må tas i betraktning og alltid må være oppfylt.⁹⁷

Regelverket som styrer politiets myndighetsutøvelse er som nevnt tidligere blant annet Grunnloven, politiloven, straffeloven og ulike instruksjer. Som utgangspunkt vil den sentrale rettskilden være politiloven.⁹⁸ I tråd med legalitetsprinsippet og lex superior-prinsippet har politiloven og straffeloven høyere rang i forhold til annen polisiære normeringer, og vil fungere som utgangspunkt og hovedkilde ved tolkningen av hvilket rettsgrunnlag som skal brukes ved politiets myndighetsutøvelse.⁹⁹

I det følgende vil de polisiære grunnprinsippene og rettskildene som belyser spørsmålet om rettsgrunnlaget for politiets maktanvendelse ved myndighetsutøvelse drøftes. Drøftelsen vil ta for seg lovtekst, forarbeider, juridisk teori og rettspraksis for å fastsette hvilken lov som fungerer som rettsgrunnlag. Avslutningsvis vil det bli trukket en oppsummerende konklusjon.

3.2 Politiloven som rettsgrunnlag for myndighetsutøvelse

3.2.1 Behovsprinsippet

Offentlige myndigheter skal ikke gripe inn overfor borgerne i større omfang og med sterkere midler enn det som er nødvendig.¹⁰⁰ Av politiloven § 6 andre ledd følger det at «de midler som anvendes, må være nødvendige». Bestemmelsen gir uttrykk for det generelle behovsprinsippet. Behovsprinsippet kjerne stiller krav om at politiets tiltak må være nødvendig eller til vesentlig lette i tjeneste.¹⁰¹ Prinsippet kommer til uttrykk i en rekke

---

⁹⁷ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 60.

⁹⁸ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 47.

⁹⁹ Nilsen (2022) s. 68.

¹⁰⁰ Auglend og Mæland (2016) s. 167.

¹⁰¹ Auglend og Mæland (2016) s. 628.

bestemmelser i politilovgivningen, blant annet jf. §§ 6 andre og fjerde ledd, 8 andre ledd, 9 tredje ledd, jf. politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2.

Det følger av politiets oppgaver, ansvar og mål når det vil være aktuelt å gripe inn, jf. §§ politiloven 1 og 2. Nødvendigheten av et inngrep vil bero på den aktuelle krenkelsens art, omfang, retning og skadepotensial.¹⁰² Det følger også av de enkelte inngrepsbestemmelsene som angir situasjon og middel, jf. politiloven § 7 første ledd, jf. politiloven § 6 andre ledd. Behovsprinsippet, jf. politiloven § 6, andre ledd er formulert til å gjelde politiets midler i bred forstand, herunder hvilket tiltak som kan gjøres gjeldene. Det kan for eksempel være gjennom innbringelse, jf § 9 første ledd, eller bortvisning, jf. § 7 andre ledd.

Videre omfatter prosessen valg av tilnærming og strategi. Det må vurderes om eksempelvis dialog er tilstrekkelig for å oppnå det ønskede resultatet, eller om det er behov for å anvende sterkere tiltak, jf. politiloven § 6 andre ledd, jf. første ledd. Behovsprinsippet inneles tradisjonelt etter tre kumulative elementer, hvor det følger 1) et subsidiaritetskrav, 2) et adekvanskrav og 3) et krav om tilstrekkelighet.¹⁰³

Subsidiaritetsprinsippet følger uttrykkelig av politiloven § 6 andre ledd, hvor det står at «politiet skal ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt», jf. politiinstruksen § 3-1 andre ledd, første setning. Hvis flere objekter står i fokus, skal tiltaket rettes mot det objektet som vil resultere i minst alvorlige følger. Det må foretas et dobbeltsidig skjønn, hvor middelets nødvendighet må relateres til oppgavens innhold og omfang. Videre må det gjøres en vurdering mellom de ulike politisære virkemidlene.¹⁰⁴ Det innebærer at politibetjenter skal søke lempeligere metoder, som pålegg eller advarsler,¹⁰⁵ før eskalerende midler anvendes, som for eksempel fjerning, jf. politiloven § 7.

Adekvanskravet tilsier at både det aktuelle tiltaket og den faktiske gjennomføringen må være passende og egnet til å fremme formålet med tjenestehandlingen.¹⁰⁶ Tiltak fra politiet kan virke lite inngripende i visse situasjoner, men det betyr nødvendigvis ikke at tiltakene er

---

¹⁰² Auglend og Mæland (2016) s. 628.

¹⁰³ Auglend og Mæland (2016) s. 631.

¹⁰⁴ Auglend og Mæland (2016) s. 631-632.

¹⁰⁵ Politiloven § 6 første ledd.

¹⁰⁶ Auglend og Mæland (2016) s. 634.

passende eller formålstjenlig. Formålet med tjenestehandlingen vil heller ikke være nådd, da en forutsetning er at tiltaket skal være tjenlig. Pålegg som er fysisk umulig å etterleve vil for eksempel ikke være adekvat. Det samme gjelder tiltak som er utjenlige eller hensiktsløse. Politibetjenter kan altså ikke gjennomføre tiltak som ikke er egnet for tjenestehandlingens formål.¹⁰⁷

Tilstrekkelighetskravet uttrykker en forutsetning om at middelbruken skal avgrenses til å fremstå som tilstrekkelig for å realisere formålet med myndighetsutøvelsen. Inngrepet må holdes innenfor en bestemt kvantitativ og styrkemessig ramme. Det avgjørende beror på hvilken direkte effekt middelet vil gi og ikke hvilket middel som benyttes, herunder vil sentrale momenter være blant annet intensitet og mengde.¹⁰⁸

Behovsprinsippet har også internasjonal gyldighet gjennom blant annet EMK. Det fremgår av enkelte artikler som hjemler fravikelse av EMK-rettens rettigheter og friheter, jf. EMK artikkel 5 nr. 1 punkt c. artikkel 8 nr. 2, artikkel 10 nr. 2, og artikkel 11 nr. 2. Prinsippet fremgår også av FNs kodeks artikkel 3 og den europeiske politiske kodeks punkt 37.¹⁰⁹

3.2.2 Proporsjonalitetsprinsippet

Proporsjonalitetsprinsippet, også omtalt som forholdsmessighetsprinsippet, gir uttrykk for et forholdsmessighetskrav mellom tjenestehandlingens mål og de midlene som tas i bruk for å oppnå målene.¹¹⁰ Det innebærer at skaden eller uleiligheten ved inngrepet ikke skal være uforholdsmessig til det som ønskes oppnådd.¹¹¹ Det betyr at proporsjonalitetsvurderingen ved nødvendige inngrep må bero på forholdet mellom de målene politiet er satt til å ivareta, og midlene som tas i bruk for å realisere formålet.¹¹² Formålet med tjenestehandlingen er bestemt av politiets oppgaver, som beskrevet i politiloven § 2, og må ses i kombinasjon med rettsgrunnlaget for handlingen, eksempelvis politiloven §§ 8 og 9.

---

¹⁰⁷ Europarådets rekommandasjon om en europeisk politietisk kodeks av 19. september 2001; FNs politiske kodeks av 17. desember 1979.

¹⁰⁸ Auglend og Mæland (2016) s. 636.

¹⁰⁹ Auglend og Mæland (2016) s. 629.

¹¹⁰ Auglend og Mæland (2016) s. 637.

¹¹¹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s 18.

¹¹² Eckhoff og Smith (2018) s. 407.

Proporsjonalitetsprinsippet har også betydning for valget mellom de ulike midlene som anvendes, og om de ulike midlene i det hele tatt skal aksjoneres.¹¹³ Prinsippet fungerer som en regel, og skal legges til grunn samtidig som det indikeres et behov for en avveiningsnorm mellom prinsippets parametere og dets innhold.¹¹⁴ Midlene som anvendes må være nødvendige og baseres på konkrete forhold, med hovedvekt på situasjonenes alvor, tjenestehandlingens karakter og formål, virkningene for den berørte personen, og interessen som blir berørt, jf. politiloven § 6 andre ledd, andre punktum. Herunder vil ikke politibetjentes subjektive oppfatning tillegges vekt. Det samme uttrykkes i politiinstruksen § 3-1 første ledd og straffeprosessloven § 170 a.

Reguleringen i politiinstruksen § 3-1 første ledd nyanserer avveiningsnormen ved å tydeliggjøre prinsippet til å gjelde både «ved iverksettelse og gjennomføring av en tjenestehandling». Videre fremhever den også blant annet «tjenestehandlingens art», noe som antyder at vurderingen av forholdsmessigheten også beror på hvordan inngrepet gjennomføres. Forarbeidene støtter en slik antydning, hvor det fremkommer at «skaden eller uleiligheten forbundet med inngrepet, ikke må stå i misforhold til det som ønskes oppnådd».¹¹⁵ Således gir prinsippet uttrykk for en prosessuell og materiell dimensjon.¹¹⁶

Den prosessuelle dimensjonen omfatter hvordan inngrepet blir utført, inkludert taktiske aspekter som inngrepets karakter, styrke, retning, omfang og varighet. Den materielle dimensjonen inkluderer konsekvensene av tjenestehandlingen for både offentlige og private interesser. Det dekker fysiske integritet, personlig frihet, økonomiske interesser, samt immaterielle interesser som psykisk "skade," forårsaket av faktorer som inngrepsmetoden, alder og lignende.¹¹⁷ I sum betyr det at forholdsmessighetsprinsippet tar hensyn til både hvordan en tjenestehandling utføres, og hvilke konsekvenser den har for ulike interesser, både materielle og immaterielle. Eksempelvis dersom en person nekter å etterkomme politiets pålegg om bortvisning på en behersket og ikke-truende måte, vil bruk av svært inngripende midler mest sannsynlig anes å være i strid med proporsjonalitetsprinsippet.

---

¹¹³ Auglend og Mæland (2016) s. 637.

¹¹⁴ Auglend og Mæland (2016) s. 638.

¹¹⁵ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s 18. punkt 2.4.

¹¹⁶ Auglend og Mæland (2016) s. 639.

¹¹⁷ Auglend og Mæland (2016) s. 639.

Juridisk litteratur har lagt til grunn at proporsjonalitetsprinsippet ikke krever en absolutt balanse mellom interessene, hvor en forholdsmessighetsvurdering mellom mål og middel ofte er av skjønsmessig karakter og vil bli avgjort i siste instans av forvaltningens eget skjønn.¹¹⁸ I politiretten oppstår det ofte uforutsigbare situasjoner preget av tidspress og usikkert informasjonsgrunnlag, noe som kan medføre uønskede konsekvenser. Det kan derfor ikke forventes at politiet skal foreta en «minutiøs kalibrering mellom middel og mål» i enhver situasjon.¹¹⁹ Vurderingen av forholdet mellom middel og mål er relativ, og følger samfunnsutviklingen. Videre vil tidsnød og omstendighetene for øvrig være av stor betydning. I pressede og uventende situasjoner kan det derfor være nødvendig å handle raskt og mer drastisk enn vanlig, fordi man ikke har tid til grundig planlegging.¹²⁰ Hvis politibetjenter befinner seg i uforventede situasjoner, med drastiske endringer eller lite handlingsrom, kan politiets rettslige handlingsrom utvides.¹²¹

I tråd med proporsjonalitetsprinsippet om valg av middel, vil også vurderingen om politiet skal gripe inn eller ikke ha betydning. En avveining mellom den forventede virkningen av politiets handlinger og det overordnede målet med politiinnsatsen må vurderes. Det handler om at politiets tiltak er proporsjonale og nødvendige i forhold til det målet de prøver å oppnå. Dersom politiets direkte inngrep kan vurderes uforholdsmessig, skal de velge en avventende tilnærming med mindre risiko. Eksempelvis vil dette variere avhengig av tilgjengelige ressurser. Hvis politiet har tilstrekkelig med politibetjenter tilgjengelig, vil handlingsrommet være større og behovet for inngripende midler være mindre. Om politiet har situasjonen under kontroll og det ikke foreligger livstruende situasjoner, bør de vente og se hvordan ting utvikler seg før de handler.¹²²

Hvordan politiet skal gå frem ved gjennomføringen av tiltak vil bero på en «flerdimensjonal rimelighetsvurdering av hele situasjonen».¹²³ Behovsprinsippet henger tett sammen med proporsjonalitetsprinsippet, da inngrep som ikke oppfattes som nødvendige også vil være uforholdsmessige.¹²⁴ Proporsjonalitetsprinsippets selvstendige betydning ligger i at selv om

---

¹¹⁸ Eckhoff og Smith (2018) s. 408-409.

¹¹⁹ Auglend og Mæland (2016) s. 640-641.

¹²⁰ Auglend og Mæland (2016) s. 642.

¹²¹ Berlinski mot Polen, avsnitt 62, (nos.27715/95 og 30209/96).

¹²² Auglend og Mæland (2016) s. 645.

¹²³ Auglend og Mæland (2016) s. 637.

¹²⁴ Myhrer (2014) s. 92.

det finnes en hjemmel for inngrep og inngrepet vurderes nødvendig, kan det likevel være forbudt å iverksette inngrepet dersom situasjonen tilsier at det er uforholdsmessig.¹²⁵

Proporsjonalitetsprinsippet har også internasjonal status som et grunnleggende prinsipp, og er viktig innenfor både EØS-retten og EMK-retten. Herunder ved blant annet kartleggingen av nasjonal forvaltningsrettslig kompetanse, eksempelvis ved retten til privatliv.¹²⁶

Slik det fremkommer ovenfor, er kravene til nødvendighet og forholdsmessighet sentrale i vurderingen for politiets myndighetsutøvelse. Kravene er allmenngyldige og blir behandlet som normer for god politiskikk.¹²⁷ I det videre vil rettsgrunnlaget for politiets maktanvendelse bli drøftet, og de ovennevnte prinsippene vil således ha betydning for politiets bruk av makt.

3.3 Politiloven som rettsgrunnlag for maktanvendelse

3.3.1 Hjemmelskravet

Hvorvidt makt kan benyttes avgjøres av rettsgrunnlaget for den initiale tjenestehandlingen og må tydeliggjøres gjennom to trinn i hjemmelsrekken.¹²⁸ Hva som menes med makt er nevnt under punkt 1.4 og sikter til tvangsmessige fysiske inngrep mot person eller der eiendom påføres skade, jf. politiinstruksen § 3-2 andre ledd. Maktanvendelse brukes for å få gjennomført en tjenestehandling og vil oftest dreie seg om direkte kontakt mellom person og politibetjent. Dersom de rettslige betingelsene som politiloven § 6, jf. politiinstruksen § 3-2 oppstiller er oppfylt, kan en politibetjent benytte seg av flere ulike fysiske maktmidler. Slike maktmidler vil kunne føre til smerte eller skade overfor objektet for maktbruken.

Det følger av politiloven § 6 fjerde ledd at «Politiet kan anvende makt under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig». Bestemmelsen er følgelig en kompetansebestemmelse ved at «politiet kan anvende makt». Maktbruken må foreligge «under tjenesteutføringen» og kan anvendes «i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig». Formuleringen «under tjenesteutførelsen» må tolkes innskrenkende og hjemler ikke bruk av makt under enhver type tjenestehandling.¹²⁹ Hva som menes med nødvendig

---

¹²⁵ Myhrer (2014) s. 92-93.

¹²⁶ Eckhoff og Smith (2018) s. 407.

¹²⁷ Nilsen (2022) s. 314.

¹²⁸ Auglend og Mæland (2016) s. 665.

¹²⁹ Øyen (2018) s. 278 flg.; Fredriksen og Spurkland (2014) s. 233-234.

følger av punkt 3.2.1. Ordlyden «forsvarlig» er ikke nærmere definert i politiloven eller politiinstruksen, men må forstås synonymt med «forholdsmessig», jf. politiinstruksen § 3-1 første ledd.¹³⁰ Politiinstruksen § 3-2 første ledd supplerer politiets regler om makt oppstilt i politiloven § 6 fjerde ledd. Første ledd innskrenker forståelsen av vilkårene ved at maktanvendelse gjelder når det «finnes klart nødvendig og forsvarlig i betraktning av situasjonens alvor, følgene for den maktanvendelsen rettes mot og forholdene for øvrig».¹³¹ Politiinstruksen § 3-2 andre ledd innskrenker makt til å omfatte «fysiske» inngrep rettet mot person eller eiendom. I visse tilfeller kan maktanvendelsen likevel utvides til å omfatte trusler, slik som psykologisk maktbruk gjennom trusler om å bruke skytevåpen eller andre slagvåpen.¹³²

Forarbeidene til politiloven angir ingen tydelig forklaring på hvordan politiloven § 6 fjerde ledd skal tolkes, men merknadene til proposisjonen indikerer et fokus på handlinger mot personer og eiendom for øvrig.¹³³ Bestemmelsen er ikke ment som en alminnelig og selvstendig inngrepshjemmel, men har som formål å angi rettslige rammevilkår for hvordan midler og metoder skal anvendes ved tjenestehandlinger.¹³⁴ Bestemmelsen kan som utgangspunkt anvendes uavhengig og uten hensyn til saksområdet for politiets tjenestehandlinger.¹³⁵

I juridisk litteratur har flere forfattere uttrykt sine synspunkter på tolkningen av politiloven § 6 fjerde ledd. Auglend og Mæland mener § 6 fjerde ledd «dreier seg om en hjemmelsbestemmelse». De argumenterer for at bruk av makt avhenger av det rettsgrunnlaget som gjelder for den initiale tjenestehandlingen, altså inngrepsfullmakten. Forfatterne forklarer at dersom det primære rettsgrunnlaget utelukker makt, vil ikke politiloven § 6 fjerde ledd fungere som en selvstendig hjemmel.¹³⁶

Forfatterne Fredriksen og Sprukland hevder at § 6 fjerde ledd gir en overordnet rettslig hjemmel for bruk av makt under polititjeneste, men at hjemmelen må innskrenkes i to

---

¹³⁰ Se punkt 3.2.2 om proporsjonalitetsprinsippet

¹³¹ Politiinstruksen § 3-2 første ledd.

¹³² Auglend og Mæland (2016) s. 679; Fredriksen og Sprukland (2014) s. 232-233.

¹³³ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s. 18 og 60.

¹³⁴ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s. 60.

¹³⁵ Auglend og Mæland (2016) s. 623; Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s. 60.

¹³⁶ Auglend og Mæland (2016) s. 665.

retninger.¹³⁷ Den første innskrenkingen samsvarer med Auglend og Mæland sin tolkning. Den andre innskrenkingen knytter seg til rettstilstanden som gjaldt før politiloven av 1995. Forfatterne forklarer at politiet kan bruke fysisk makt når det er «nødvendig og forsvarlig, men bare når hjemmelsgrunnlaget for selve inngrepet (inngrepshjemmelen) kunne tolkes slik at gjennomføringen av akkurat denne typen inngrep ved bruk av fysisk makt var tillatt».¹³⁸ I det videre forklarer forfatterne at det må tolkes innskrenkende til å gjelde under tjenesteutførelsen, og ikke ved enhver form for tjenesteutførelse. Politiloven § 6 fjerde ledd må tolkes slik at inngrep kan gjennomføres ved bruk av fysisk makt.¹³⁹ Det er også andre forfattere som har stilt seg bak en innskrenkende tolkning av «under tjenesteutførelsen», blant annet Ørnulf Øyen.¹⁴⁰

Makt er således ikke et selvstendig tiltak, men en metode for å effektivere tjenestehandlingen.¹⁴¹ Det kreves først en nødvendighetsvurdering og en forholdsmessighetsvurdering om det inngripende tiltaket kan iverksettes, jf. politiloven § 6, andre ledd. Kravene forutsetter en stadig vurdering basert på blant annet type middel, fremgangsmåte, og om det i hele tatt skal utøves makt. Hvis situasjonens alvor og middelets skarphet øker, vil kravene strammes inn.¹⁴² Hvis tiltaket anses som utilstrekkelig eller uhensiktsmessig, jf. politiloven § 6 andre ledd, vil det heller ikke bli ansett som forsvarlig etter situasjonen, jf. § 6 fjerde ledd.

Politiet kan bare anvende makt når mindre inngripende tiltak antas klart utilstrekkelige, hvor det foreligger en klar interesseovervekt for inngrepet og bruken av makt er berettiget for rettsgodet som vernes.¹⁴³ Det betyr at under tjenesteoppdraget skal politibetjenten forsøke å løse konflikten på lavest mulig nivå. Dersom oppdraget kan løses med verbale kommunikasjonsteknikker, skal dette forsøkes før politibetjenten eskalerer middelet til eksempelvis pålegg eller pågripelse, jf. politiloven § 6 andre ledd, jf. første ledd. Det kan for eksempel være uforholdsmessig å sette håndjern på en beruset og svimmel gammel mann som

---

¹³⁷ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 233.

¹³⁸ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 233.

¹³⁹ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 233-234.

¹⁴⁰ Ørnulf Øyen, *Straffeprosess 2. utgave* (2019) s. 204-205.

¹⁴¹ Auglend og Mæland (2016) s. 664.; Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s 60.

¹⁴² Auglend og Mæland (2016) s. 666.

¹⁴³ Auglend og Mæland (2016) s. 666.

skal settes i arrest. Motsetningsvis kan det være forholdsmessig dersom personen er ustabil og kommer med trusler.

I situasjoner som krever maktanvendelse, må det vurderes om bruk av middelet som anvendes av politiet kan avverge eller stanse handlingen, eller om situasjonen krever inngrep av for eksempel bevæpnet politi. Hvilket maktmiddel som skal anvendes vil bero på en vurdering sett i lys av behovsprinsippet, og handlingen må være nødvendig.¹⁴⁴ Dersom politiet benytter seg av håndjern eller lignende for å få kontroll i forbindelse med en pågripelse, jf. politiinstruksen § 3-2 tredje ledd, skal bruken opphøre så snart målet er nådd. Hevnmotiver, pønale hensyn eller lignende vil ikke gi grunnlag for å opprettholde tiltak.¹⁴⁵ Det er verdt å bemerke at det finnes variasjoner ved behovsprinsippet i deler av politilovgivningen. Likt politiinstruksen, vil nødvendighetskravet også uttrykkes i politirundskrivet fra Politidirektoratet. Bruk av magedeie skal eksempelvis være «absolutt nødvendig».¹⁴⁶

På den annen side inneholder ikke alle deler av politilovgivningen spesifikke nødvendighetskrav. Eksempelvis i politiloven § 7 andre ledd, som omhandler politiets inngrepsmåter, er det ingen spesifikk angivelse av nødvendighetskravet. Lignende mangel på krav til nødvendighet finner vi i politiloven §§ 8 og 9, som omhandler innbringelse og inngrep overfor berusede personer. Her markeres et tilstrekkelighetskrav ved at politiet ikke kan anholde personen "lenger enn nødvendig." Varigheten er derfor av betydning, men hvorvidt en person kan innbringes avhenger om det er nødvendig og forholdsmessig.¹⁴⁷ Politiloven § 6 inneholder som nevnt alminnelige regler for utførelse av polititjenesten, og innebærer en konsekvent anvendelse av kravene til nødvendighet og forholdsmessighet, jf. politiloven § 6 andre ledd, og i tilfeller med maktbruk, kravene til nødvendighet og forsvarlighet, jf. politiloven § 6 fjerde ledd.

Videre skal det vurderes om forsvarligheten ved maktanvendelsen bidrar til effektiv gjennomføring av tiltaket, jf. politiloven § 6 fjerde ledd. Forsvarlighetskravet får først og fremst betydning ved maktanvendelse, men er såpass viktig at det bør anerkjennes som et allmenngyldig og selvstendig polisiært grunnprinsipp, selv i situasjoner der maktanvendelse

---

¹⁴⁴ Se punkt 3.2 om behovsprinsippet.

¹⁴⁵ Auglend og Mæland (2016) s. 636-637.

¹⁴⁶ Politidirektoratets rundskriv 2007/011 (RPOD-2007-11) punkt 3.

¹⁴⁷ Politiloven § 6 andre ledd.

ikke er involvert.¹⁴⁸ Forsvarlighet vil også gjelde andre enn den makten rettes direkte mot, men som maktanvendelsen kan få konsekvenser for, eksempelvis publikum ved bruk av skytevåpen.

Forsvarlighetskravet i politiloven § 6 fjerde ledd stiller krav til en forholdsmessighetsvurdering av maktanvendelsen, parallelt med den vurderingen som kreves for selve inngrepet, basert på vilkåret om forholdsmessighet, jf. politiloven § 6 andre ledd. Politibetjentens handlinger kan således ikke bare bygge på en subjektiv oppfatning om hva som er nødvendig, men må bero på en objektiv, faktabasert og etterprøvbar vurdering.¹⁴⁹ Forsvarlighetsprinsippet tar også opp i seg forholdet til omgivelsene og den direkte forbindelsen til mottakeren for maktbruken ved maktanvendelse.¹⁵⁰ Valg av fremgangsmåte og metode skal følgelig baseres på en objektiv og profesjonell vurdering fra politibetjentens ståsted.¹⁵¹ Hvilken som helst bruk av makt fra politibetjenten vil følgelig ikke være lov.

Det må foretas en fortløpende vurdering av hvorvidt makt skal brukes. Eksempelvis vil bruk av pepperspray medføre en forholdsmessighetsvurdering som tar sikte på om bruken av maktmiddelet kan rettfærdiggjøres for å kontrollere vedkommende. Hvis det også viser seg at vedkommende befinner seg ute og har på seg glatte sko, vil risikoen for at vedkommende faller og slår seg øke betraktelig dersom vedkommende utsettes for maktmiddelet. Et slikt faremomentet må derfor vurderes av politibetjenten som en separat forsvarlighetsvurdering, selv om bruken av pepperspray isolert sett er forholdsmessig.

En konsekvens av forsvarlighetsvurderingen kan føre til at politibetjenter i visse situasjoner bli nødt til å trekke seg fra tjenestehandlingen. Politibetjenter kan derav bli nødt til å avstå fra gjennomføringen av tiltaket, eller prøve å stabilisere situasjonen på andre måter.¹⁵² Det kan for eksempel være taktiske valg for å avverge eller stanse lovbrudd. Dersom en handling vil kunne føre til misforhold til de interessene som skal ivaretas ved handlingen, kan

---

¹⁴⁸ Auglend og Mæland (2016) s. 648.

¹⁴⁹ Myhrer (2014) s. 92.

¹⁵⁰ Auglend og Mæland (2016) s. 645 – 646.

¹⁵¹ Auglend og Mæland (2016) s. 667.

¹⁵² Auglend og Mæland (2016) s. 644.

politibetjenter bli nødt til å avstå fra virkemiddelbruken på grunn av skadepotensialet sett i forhold til inngrepet.

Politiets arbeid skal besluttes på bakgrunn av en forsvarlig og betryggende saksbehandling.¹⁵³ Det kan oppstå situasjoner hvor i utgangspunktet forsvarlig maktanvendelse kan bli ansett som uforsvarlig på grunn av spesielle etterfølgende omstendigheter, eller uforutsette hendelsesutviklinger. Hvorvidt det foreligger et slikt tilfelle, må vurderes etter den konkrete situasjonen. Bruk av et maktmiddel kan bli uforsvarlig i ettertid på grunn av tilstøtende forhold, eksempelvis ved bruk av håndjern på arrestanter under transport i båt.¹⁵⁴ Det følger blant annet en sikkerhetsrisiko, hvor håndjern kan redusere arrestantens evne til å balansere ved bølger. Videre kan håndjern vanskeliggjøre en evakuering i en eventuell nødsituasjon.

Forsvarlighetskravet strekker seg altså til at man må vurdere konsekvensene utover det som umiddelbart er forholdsmessig. Det inkluderer situasjoner hvor maktanvendelsen kan ha upåregnelige helsemessige etterfølger.¹⁵⁵ Eksempelvis dersom en politibetjent benytter seg av flere slag med teleskopbatong på en person før han blir satt i arrest. Umiddelbart kan det virke forholdsmessig å slå noen flere ganger for å få kontroll over en situasjon. Videre kan det likevel hende at ett slag var tilstrekkelig for å oppnå kontroll, og ytterligere slag vil dermed være unødvendig. Det er derfor viktig å vurdere forsvarligheten og konsekvensene av handlingen, utover det som umiddelbart fremstår som forholdsmessig.

Forsvarlighetskravet tilsier også at en eventuell overdreven bruk av fysisk makt under pågripelse og arrestasjon kan kreve ekstra tilsyn. Dersom maktanvendelsen muligens har ført til kroppsskader eller lignende, vil det være naturlig at det undergis nødvendig tilsyn vurdert etter behov. Innsatte skal ha forsvarlig tilsyn, og etter omstendighetene kan det kreve hyppigere tilsyn enn det påbudte halvtimesintervallet, jf. politiarrestforskriften¹⁵⁶ § 2-5 andre ledd, jf. første ledd.

---

¹⁵³ Auglend og Mæland (2016) s. 168.

¹⁵⁴ Auglend og Mæland (2016) s. 647; LB-2008-75487.

¹⁵⁵ Auglend og Mæland (2016) s. 647.

¹⁵⁶ Forskrift om bruk av politiarrest (Politiarrestforskriften) av 30. juni 2006 nr. 749.

3.3.2 Et utvalg av maktmidler

Politibetjenter kan eksempelvis anvende makt i form av sin egen psykiske og fysiske styrke, og er dermed et maktmiddel i seg selv. Ved å benytte sin egen styrke kan politibetjenter utøve makt gjennom for eksempel politigrep og arrestasjonsteknikker.¹⁵⁷ Politiets kroppsmakt har mange former, og kan være alt fra bæring til ren muskelkraft. Slag og spark fra politibetjenter er eksempelvis ansett som lovlige polisiære maktmidler, jf. Rt. 2007 s. 1473. Kroppsmakt som halsgrep hvor politibetjenter griper og klemmer rundt halsen kan eksempelvis kun benyttes ved nødverge.¹⁵⁸

Politiinstruksen § 3-2 tredje ledd regulerer når politibetjenter kan anvende håndjern og annet bånd som maktmiddel. Med annet bånd menes for eksempel strips, fotjern og bånd.¹⁵⁹ Instruksen åpner for bruk av håndjern dersom vedkommende utøver vold, eller har som hensikt å utøve vold. Håndjern kan også brukes dersom vedkommende forsøker å påføre seg selv skade eller forspille bevis. Ved bruk av håndjern må behovskravet, proporsjonalitetskravet og forsvarlighetskravet være oppfylt, jf. politiloven § 6 fjerde ledd, jf. andre ledd.

Av politiinstruksen § 3-2 fjerde ledd har politibetjenter adgang til å bruke «særlige maktmidler» som er regulert i egen instruks. Slagvåpen må anses å gå under «særlige maktmidler», og omfatter eksempelvis teleskopbatong, langkølle og ridepisk.¹⁶⁰ For øvrig skal slagvåpnene kun anvendes for å begrense potensielle skadevirkninger, og politibetjenter skal ikke slå mot vitale kroppsdeler, med mindre det foreligger en nødvergesituasjon.¹⁶¹ Pepperspray er en del av politibetjentes utrustning og et maktmiddel som også kan brukes ved myndighetsutøvelse.¹⁶² Vilkårene for bruk av pepperspray er sammenfallende med vilkårene for slagvåpen, og kan anvendes så lenge det er i medhold av politiloven § 6, jf. politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2.

---

¹⁵⁷ Auglend og Mæland (2016) s. 682.

¹⁵⁸ RPOD-2007-11 punkt 2.

¹⁵⁹ Auglend og Mæland (2016) s. 686.

¹⁶⁰ Politidirektoratets nasjonale instruks 2023/011 (RPOD-2023-11) punkt 3.1.

¹⁶¹ Auglend og Mæland (2016) s. 691.

¹⁶² RPOD-2023-11 punkt 4.

Samlet sett vil inngrep hvor det foreligger maktanvendelse ligge i kjernen av anvendelsesområdet til legalitetsprinsippet. Beslutninger som omhandler maktanvendelse, vil følgelig kreve tydelig forankring i formell lov. Det holder ikke å si at formell lov støtter beslutningen om bruk av makt, da inngrepet må uttrykkes direkte av loven for å sikre politiets metoder, jf. Grunnloven § 113. Det er derfor viktig at inngrep og bruk av makt fremkommer klart av ordlyden til bestemmelsen.

3.4 Straffeloven som rettsgrunnlag for maktanvendelse

Nødvergebestemmelsen i straffeloven § 18 kan i enkelte tilfeller utvide handlingsrommet til politibetjenter ved maktanvendelse, og videre utelukke straffansvar for visse handlinger som politibetjenten utfører.¹⁶³ Bestemmelsen er følgelig en straffrihetsgrunn og lyder som følger:

«en handling som ellers ville være straffbar er lovlig når den,

a) blir foretatt for å avverge et ulovlig angrep,

b) ikke går lengre enn nødvendig,

c) ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig under hensyn til hvor farlig angrepet er, hva slags interesse som angrepet krenker, og angriperens skyld».

Regelen i første ledd gjelder tilsvarende for den som iverksetter en lovlig pågripelse eller søker å hindre at noen unndrar seg varetektsfengsling eller gjennomføring av frihetsstraff.»

Bestemmelsens første ledd regulerer vilkårene for nødverge. Hva som menes med en nødvergesituasjon kan utledes fra bestemmelsens første ledd bokstav a). En nødvergehandling er selve handlingen vedkommende gjennomfører for å avverge nødvergesituasjonen og reguleres av første ledd bokstav b) og c). I slike nødtilfeller står «rett mot urett» og den som blir rammet av nødvergehandlingen må tåle krenkelsen.¹⁶⁴ Med urett menes som utgangspunkt ethvert angrep mot en rettsbeskyttet interesse, med mindre det foreligger angrep som er lovlig etter andre regler.¹⁶⁵ Dersom en person slår til politiet vil det eksempelvis

---

¹⁶³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 25.

¹⁶⁴ Frihet, forbrytelse og straff 3. utgave (2023) – Gröning mfl., Frihet, forbrytelse og straff, 3. utgave (2023) s. 450.

¹⁶⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 419.

kategoriseres som et angrep, og en politibetjent kan deretter handle i nødverge for å stanse angrepet.

Overordnet innebærer nødverge et krav om et «ulovlig angrep». Handlingen må således være «foretatt for å avverge» et slikt angrep, jf. bokstav a). Handlingen som utføres må rettes mot den som utøver angrepet og kan ikke motiveres av hevn.¹⁶⁶ Hva som menes med «ulovlig» må i denne sammenheng forstås som handlinger som strider med rettsreglene. Ordet «angrep» må forstås som aktive handlinger rettet mot et bestemt mål.

Nødverge kan omfatte forsvar av både personer og eiendom, og det er ikke nødvendig at det er ens egen person eller eiendom som angripes for at en nødvergehandling skal kunne foretas. Man trenger ikke å være direkte berørt for å kunne handle i nødverge til forsvar for andre.¹⁶⁷ Høyesterett har også slått fast at nødverge kan anvendes preventivt, men at slike tilfeller krever en strengere vurdering av hvilke andre muligheter som foreligger.¹⁶⁸ Selv om det er tiltatt å bruke makt for å forsvare seg selv eller andre mot et angrep, er det ikke en ubetinget rett til å gjøre hva som helst for å avverge angrepet. Grensen for straffriende nødverge er satt ved avslutningen av det ulovlige angrepet.¹⁶⁹ Hvis angriperen trekker seg tilbake eller slutter å angripe, er angrepet over, og nødvergeretten opphører.¹⁷⁰ Hvor grensen går vil bero på en konkret helhetsvurdering av omstendighetene på angrepstidspunktet, samt aktuelle momenter, eksempelvis angrepets omfang. Hvis en politibetjent forsvarer seg mot en gjerningsmann og forsvaret resulterer i at gjerningsmannen gir opp, kan ikke politibetjenten fortsette forsvaret med å banke opp vedkommende. Handlingen vil således gå utover grensen for hva som er å anse som en nødvergehandling dersom politibetjenten utøver ytterligere vold.

Handlingen må ikke gå lengre enn nødvendig, jf. bokstav b). Likt ordlyden i politiloven § 6 andre ledd, oppstilles det et subsidiaritetskrav hvor politibetjenten ikke skal bruke mer makt enn hva som er nødvendig basert på situasjonen. Herunder skal ikke politibetjenten bruke skarpere maktmidler før lempeligere midler er forsøkt prøvd. Videre vil ordlyden «lengre» tolkes dit at politibetjenten ikke skal anvende sterkere maktmidler enn det som kreves for å

---

¹⁶⁶ Gröning mfl. (2023) s. 459.

¹⁶⁷ Gröning mfl. (2023) s. 458.

¹⁶⁸ Rt. 1996 s. 141 (142).

¹⁶⁹ Steinar Fredriksen, «Polititjenestepersoners og privatpersoners adgang til å benytte straffeprosessuelle tvangsmidler», Tidsskrift for strafferett 01/2016, Oslo 2016 s. 8-34 (punkt 3.2.5).

¹⁷⁰ Se f.eks Rt. 1984 s. 659 (s. 662) og Rt. 2014 s. 605 (10).

gjennomføre nødvergehandlingen. Dersom en politibetjent avverger angrepet ved å holde vedkommende fast, kan han for eksempel ikke bruke pepperspray i tillegg. Forarbeidene støtter en slik ordlydstolkning hvor de uttaler at «kan angrepet avverges med mindre kraftige midler eller på en annen måte, må man nøye seg med det».¹⁷¹ Her vil også politibetjentens subjektive oppfatning av situasjonen legges til grunn, jf. straffeloven § 25. Likevel kan ikke politibetjentens oppfatning av situasjonen tas i betraktning med mindre den til en viss grad er rimelig, og at vurderingen av omstendighetene er forsvarlig.

Handlingen må videre ikke gå åpenbart ut over hva som er forsvarlig, jf. bokstav c). Ordlyden legger opp til en vurdering hvor maktmiddelet som anvendes ikke er uproporsjonalt eller unødvendig. Av forarbeidene fremkommer det at bokstav c) legger opp til en forsvarlighetsvurdering, hvor det skal foreligge en etisk vurdering av nødvergehandlingen.¹⁷² Hvorvidt nødvergehandlingen er åpenbart forsvarlig eller ikke, gjøres etter en skjønnsmessig og detaljert helhetsvurdering.¹⁷³ Eksempelvis kan politiet befinne seg i nødssituasjoner hvor en person truer en politibetjents liv og helse. Politiet kan da handle i nødverge for å avverge den umiddelbare trusselen og beskytte sitt liv, dersom handlingen ikke går lengre enn nødvendig og er forsvarlig, jf. straffeloven § 18 første ledd, jf. EMK artikkel 2. Det kan inkludere bruk av maktmidler som håndjern, eller slag og spark for å forhindre ytterligere skade, selv om det medfører midlertidige inngrep i gjerningsmannens rettigheter. I slike nødstilfeller kan maktbruken vurderes som nødvendig og forsvarlig, da "rett mot urett" tillater slike handlinger for å beskytte politibetjentens liv og helse.

Straffeloven § 18 andre ledd fastslår at reglene i første ledd gjelder tilsvarende for dem som «iverksetter en lovlig pågrepelse eller søker å hindre at noen unndrar seg varetektsfengsling eller gjennomføring av frihetsstraff». Dette alternativet er det mest relevante for politibetjenter. Etter straffeloven § 18, første ledd vil ordlyden oppstille et vilkår om at det må foreligge et «ulovlig angrep». Pågrepelser fra politiet kan likevel skje uten at det foreligger et «ulovlig angrep», og det er ved slike tilfeller § 18 andre ledd får betydning. Rettspraksis har

---

¹⁷¹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 420.

¹⁷² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 420.

¹⁷³ Gröning mfl. (2023) s. 465.

konkludert med at politibetjentens pågrepelse må ses i sammenheng med om handlingen er nødvendig og «ubetinget utilbørlig».¹⁷⁴

Hva som betegnes som en lovlig pågrepelse avgjøres på bakgrunn av andre rettsgrunnlag.¹⁷⁵ Ordlyden «lovlig pågrepelse» må forstås som pågrepelser utført av personer med lovhjemmel for å pågripe noen, herunder politiet. Eksempelvis kan mistanke om straffbare handlinger føre til pågrepelse, jf. straffeprosessloven §§ 171-173. Det er alminnelig antatt at pågrepelser også dekker ordensrettslige innbringelser, jf. politiloven §§ 8 og 9.¹⁷⁶ Det er hovedsakelig påtalemyndigheten som beslutter hvem som skal pågripes, men hvis det er «fare ved opphold» kan en politibetjent foreta pågrepelser på egenhånd, jf. straffeprosessloven §§ 175-176. Politiet har også lovhjemmel til å pågripe ved andre anledninger, eksempelvis etter utlendingsloven¹⁷⁷ § 106. Videre av bestemmelsens ordlyd uttrykkes det at makt også kan brukes mot de som «unndrar seg varetektsfengsling eller gjennomføring av frihetsstraff». Politiet vil følgelig kunne bruke fysisk makt mot personer som forsøker å motsette seg varetektsfengsling eller en annen form for frihetsstraff.

Ved pågrepelser vil maktanvendelse være tillatt så lenge det er nødvendig og «ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig», jf. straffeloven § 18 andre ledd, jf. første ledd, bokstav b) og c). Nødvendighetsvurderingen vil i utgangspunktet være lik nødvendighetsvurderingen i politiloven § 6, fjerde ledd. Likevel er ordlyden i straffeloven § 18, første ledd «ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig» et straffbarhetskriterium, og vil gi en viss fleksibilitet i forhold til lovlighetskriteriet «forsvarlig» i politiloven § 6, fjerde ledd. Det betyr at maktbruken som ellers ville vært straffbar etter politiloven § 6, kan tillates ved pågrepelser etter straffeloven § 18, andre ledd.¹⁷⁸

Utgangspunktet for vurderingen om maktanvendelsen overskrider politiets kompetanseregler følger av de strafferettslige bevisvurderingsprinsippene, hvor enhver rimelig og fornuftig tvil om både subjektive og objektive straffbarhetsvilkår skal vektlegges. Handlingen må rammes av et straffebud, det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunn, lovbrøyteren må ha skyld og ha utvist skyld. Videre må handlingen falle inn under straffelovens virkeområde i tid og sted,

---

¹⁷⁴ Rt. 2007 s. 1172 (32).

¹⁷⁵ Gröning mfl. (2023) s. 471.

¹⁷⁶ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 271.

¹⁷⁷ Lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven).

¹⁷⁸ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 271.

og den må ikke være foreldet.¹⁷⁹ Dersom politibetjenten handler i nødverge skal handlingen lates straffri, siden nødverge er en straffrihetsgrunn.¹⁸⁰

3.5 Oppsummerende konklusjon

Slik nevnt innledningsvis må gyldigheten av politiets myndighetsutøvelse være innenfor de rettslige rammene og de polisiære grunnprinsippene. Gjennomgangen viser også viktigheten av prinsippene ved politibetjentes tjenesteutførelse, særlig ved vurderingen om bruk av makt. Grunnprinsippene vil også ha betydning for hvilket maktmiddel som skal benyttes.

Politi-loven § 6 gjelder som en alminnelig regel for hvordan polititjenesten skal utføres. Bestemmelsen gir politiet en hjemmel til å bruke makt og oppstiller rammene for lovlig maktanvendelse. Følgelig angir bestemmelsen rammene for valg av middel og metode. Utgangspunktet er at politibetjenter kun skal anvende makt som siste utvei, og kun dersom det er «nødvendig og forsvarlig», jf. politi-loven § 6 fjerde ledd, jf. andre ledd. Politi-loven § 6 må ses i sammenheng med inngrepsbestemmelser, eksempelvis politi-loven §§ 7 og 8 flg.

En overtredelse av vilkårene oppstilt i politi-loven § 6 vil imidlertid ikke bety at maktanvendelsen er straffbar. Slik redegjørelsen viser, er rettskildene overlappende og supplerende i spørsmålet om hvilket rettsgrunnlag som gjelder for politiets maktanvendelse. Dersom maktanvendelse ved tjenesteutførelse blir aktuelt, kan handlingsrommet til politibetjenter ved visse anledninger utvides til å utelukke straffansvar for politibetjenten som utfører handlingen, jf. straffeloven (2005) § 18. Nødvergebestemmelsen i straffeloven fungerer altså som et supplerende kompetansegrunnlag. Det gir politiet muligheten til å bruke andre midler og metoder enn de spesifisert i politi-loven for å avverge og stanse et angrep, så lenge de øvrige vilkårene for nødverge er oppfylt.¹⁸¹

---

¹⁷⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 25.

¹⁸⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 66.

¹⁸¹ Straffeloven (2005) § 18.

4 Hvor går grensen mot straffansvar etter gjeldende rett?

4.1 Innledende betraktninger

Slik den tidligere drøftelse viser vil ikke enhver form for overtredelse av hjemmelsgrunnlaget før til straffansvar. Hvorvidt maktanvendelsen fra politibetjenter kan anses som straffbar, vil bero på en konkret helhetsvurdering av den gjeldende situasjonen.

I det følgende vil fem sentrale avgjørelser fra Høyesterett som omhandler politiets maktanvendelse bli presentert. Det sentrale blir å se på hvordan Høyesterett vurderer politiets fysiske maktanvendelse i de ulike avgjørelsene, og hvor retten setter grensen mot straffansvar. Det er lite Høyesterettspraksis det siste tiåret rundt politiets maktanvendelse, og eldre avgjørelser vil derfor bli vurdert. Det vil også bli sett til lagmannsrettens avgjørelser som argumentasjonsmoment underveis.¹⁸² Den videre redegjørelsen vil ta for seg avgjørelsene i kronologisk rekkefølge, med den hensikt å se på deres bidrag til gjeldene rett og hva som blir vektlagt ved vurderingen om politiets maktanvendelse kan anses straffbar, eller ikke.

4.2 Rettspraksis

4.2.1 Rt. 1995 s. 661 og Rt. 2003 s. 948

Høyesterett har i Rt. 1995 s. 661 gitt sin tolkning av politiets rettslige handlingsrom ved maktbruk. Selv om dommen ble avsagt like før den nye politiloven ble vedtatt, har den fortsatt relevans. I dommen var spørsmålet om politimesteren overtrådte straffeloven¹⁸³ (1902) §§ 226 og 228 om frihetsberøvelse og vold, og om det derfor forelå straffeansvar. Politibetjenten hadde grepet tak i fornærmedes nakkeparti ved to anledninger og dratt/revet tak i han i forbindelse med innbringelse. Retten kom til at maktanvendelsen ikke var straffbar.

Høyesterett viste til det byretten hadde funnet bevist, og uttalte først at maktbruken overgikk det som kunne anses nødvendig, og la vekt på at politibetjentens handlemåte sannsynligvis hadde sammenheng med hans irritasjon over fornærmedes oppførsel.¹⁸⁴ Herunder mente retten at politibetjenter må tåle mer enn andre, og at politibetjenter skal opptre rolig og

---

¹⁸² Skoghøy, (2018) s. 227.

¹⁸³ Lov 22. mai 1902 nr. 10 om Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven).

¹⁸⁴ Rt. 1995 s. 661 (664).

behersket.¹⁸⁵ Etter faktum var politibetjenten irritert og som et resultat av situasjonen ble det brukt makt uten at dette fremsto som nødvendig. Retten mente dermed at uforholdsmessig bruk av makt, blant annet som følge av irritasjon, talte i retning av straffansvar for politibetjenten.

For å avgjøre om politibetjentens handlinger var rettsstridige, viste Høyesterett til en uttalelse fra byretten som de i hovedsak sluttet seg til. Den fremhevede uttalelsen fra byretten tjente som en sentral retningslinje for Høyesteretts vurdering, og lyder som følger:

«I den forbindelse er det grunn til å understreke at politiet er det organ som kan utøve maktanvendelse overfor borgerne uten at dette uten videre skal føre til strafferettslige reaksjoner. Dette er helt nødvendig for at politiet skal utføre sin rolle som ordensvern og det legges generelt til grunn at politiet må kunne utøve den makt som anses nødvendig for å få gjennomført tjenesteoppdraget. Vurderingen må skje der og da og det må levnes politiet en forholdsvis romslig ramme når man skal vurdere handlingen i ettertid.»¹⁸⁶

Avsnittet tydeliggjør politiets maktanvendelse i straffeforfølgningssituasjoner, og gir en oversikt over politiets romslige rammer. Videre viste Høyesterett til kjennelser hvor de har lagt listen for straffansvar til å gjelde overskridelser av hva som normalt kan forventes av en politibetjent basert på blant annet omstendighetene, hensiktene og handlingene.¹⁸⁷ I foreliggende sak handlet det ikke om uavhengige kroppskrenkelser utenfor polititjenesten, men om maktanvendelse som kunne forventes i forbindelse med tjenesteutførelsen. Byretten kom til at maktanvendelsen ikke var rettsstridig, og hendelsen ble derfor vurdert som en for streng norm. Grunnlaget for Høyesteretts frifinnelse ble utledet av utdraget. En viss maktanvendelse ble derfor vurdert nødvendig på bakgrunn av fornærmedes opptreden under hendelsesforløpet.¹⁸⁸ Retten uttrykte at enhver overskridelse av maktbruk som ligger i det nedre sjiktet for straffansvar etter straffeloven (1902) § 228 ikke burde lede til straffansvar.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ Rt. 1995 s. 661 (664), jf. Rt. 1986 s. 342, Rt. 1983 s. 375, Rt. 1988 s. 922; Politiinstruksen § 5-2.

¹⁸⁶ Rt. 1995 s. 661 (664).

¹⁸⁷ Rt. 1995 s. 661 (664), jf. Rt. 1986 s. 342 (345) og Rt. 1988 s. 922 (924).

¹⁸⁸ Rt. 1995 s. 661 (664).

¹⁸⁹ Rt. 1995 s. 661 (664).

Høyesterettsdommens tilnærming ble videreført i Rt. 2003 s. 948, som også omhandlet spørsmålet om en politibetjents maktanvendelse under tjenesteoppdrag innebar en straffbar overtredelse av straffeloven (1902) § 228.¹⁹⁰ Politibetjenten hadde her tatt tak i fornærmedes overkropp og dratt han ut av en bil og sluppet han på bakken. I dette tilfellet kom Høyesterett frem til at handling var unødvendig og at politibetjenten hadde overskredet de rettslige rammene for maktanvendelse, jf. § politiloven § 6, jf. politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2.

Avgjørelsen ble avsagt under dissens i lagmannsretten. Høyesterett opphevet lagmannsrettens dom om frifinnelse, men sluttet seg til lagmannsrettens følgende uttalelse:

«Det er likevel klart at avgjørelsen av om makt skal anvendes i stor grad må bero på skjønnsmessige vurderinger tatt av den aktuelle tjenestemann i situasjoner som kan være meget vanskelig å takle, og at det derfor i noen grad må gis rom for feilvurderinger uten at det derved kan konstateres at vedkommende tjenestemann har gjort seg skyldig i noe straffbart»¹⁹¹

Høyesterett uttrykker med dette et visst handlingsrom for politibetjenter, hvor ikke alle feilvurderinger skal resultere i straffansvar. Hvor stort dette handlingsrom er, må vurderes etter det relevante straffebudet.¹⁹² For eksempel kan en ruteknusing ved pågripelse bli ansett som straffritt, jf. straffeloven § 351, da det kan ligge innenfor handlingsrommet til en politibetjent i visse situasjoner.¹⁹³ Det samme vil for eksempel gjelde kroppskrenkelser.¹⁹⁴

I Rt. 2003 s. 948 mente retten at politibetjenten skulle gitt fornærmede flere muligheter til å følge påleggene før skarpere midler ble benyttet, og at maktbruken ikke var forholdsmessig i forhold til forulempingen av han som politibetjent. Politibetjentens maktanvendelse var dermed anvendt for raskt og handlingen var således unødvendig.¹⁹⁵ Til sammenligning med saken Rt. 1995 s. 661, hvor fornærmede ble oppfordret til å holde seg rolig over lengre tid, var tidsintervallet mellom pålegget og maktbruken i Rt. 2003 s. 948 bare noen få sekunder.

---

¹⁹⁰ Rt. 2003 s. 948 (1).

¹⁹¹ Rt. 2003 s. 948 (18).

¹⁹² Nilsen (2022) s. 462.

¹⁹³ Rt. 2007 s. 1172 (47).

¹⁹⁴ Se f.eks. 2007 s. 1473, Rt. 2008 s. 696.

¹⁹⁵ Rt. 2003. s 948 (22).

Tidsintervallet politibetjenter har til rådighet, og hvor raskt de beslutter å anvende makt, vil derfor være av sentral betydning i vurderingen om maktanvendelsen er rettmessig.¹⁹⁶

Avgjørelsene synes å bekrefte eksistensen av en generell regel for politiets maktbruk, hvor politibetjenter tildeles et visst handlingsrom og en grad av skjønnsmessig frihet. Avgjørelsen i Rt. 1995 s. 661 utgjør et prejudikat, og blir ofte henvist til i vurderinger av politibetjentes maktbruk, selv etter kodifiseringen av politiloven § 6. Høyesterettsdommen generelle uttalelser om begrensningene for politiets maktbruk er derav blitt ansett som veiledende også i saker som avviker fra det spesifikke grunnlaget i den aktuelle avgjørelsen. Avgjørelsen er fulgt opp i senere rettspraksis og har skapt et rettslig utgangspunkt for vurderingen av rettmessigheten til handlemåten hos politibetjenter.¹⁹⁷

4.2.2 Rt. 2007 s. 1172

Saken i Rt. 2007 s. 1172 omhandlet vurderingen av straffansvar mot tre politibetjenter knyttet til deres maktanvendelse under en pågripelse. Høyesterett konkluderte med at handlingene til betjentene A og B var straffrie, og ble ansett som nødverge i henhold til straffeloven (1902) § 48 tredje ledd. Ved tilfellet av politibetjent C, som brukte en lommelykt til å slå gjerningsmannen i hodet, anså Høyesterett at handlingen overskred grensene for hva som kunne rettferdiggjøres som nødverge, jf. straffeloven (1902) § 48. Høyesterett opphevet derfor lagmannsrettens dom om frifinnelse.¹⁹⁸

Høyesterett viser innledningsvis til lagmannsrettens beskrivelse av sakens faktum. Fornærmede forsøkte å unndra seg kontroll og prøvde å kjøre ifra politibetjent C. Fornærmede ble til slutt presset av veien og politibetjent A og B løp bort til bilen og knuste sideruten til førersetet. Fornærmede gjorde motstand, men A og B fikk etter hvert fornærmede ut av bilen. C kom så til og de tre politibetjentene prøvde å få håndjern på fornærmede. Fornærmede viste igjen motstand, og C valgte å benytte seg av lommelykten som slagvåpen. Politibetjent C foretok en gradvis opptrapping av slagene da han ikke fikk kontroll over situasjonen, og endte til slutt med å slå fornærmede i hodet med lommelykten.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Se også LA-2021-50629 og LA-2009-33186.

¹⁹⁷ Se f.eks. Rt. 2003 s. 948 (25), Rt. 2007 s. 1172 (35), Rt. 2007 s. 1473 (11), Rt. 2008 s. 696 (22).

¹⁹⁸ Rt. 2007 s. 1172 (1-3). Se også sammendrag.

¹⁹⁹ Rt. 2007 s. 1172 (9-13).

Førstvoterende fastslo at spørsmålet om en politibetjentenes handlinger i forbindelse med pågrepelse måtte vurderes etter straffeloven (1902) § 48 tredje ledd.²⁰⁰ Retten viste blant annet til forarbeidene til politiloven som ikke nevner noe om hjemmelen for politiets maktbruk etter § 6 fjerde ledd skulle komme istedenfor straffeloven (1902) § 48 tredje ledd. I tillegg viste de til resultatet av straffeloven (2005) og at den nye nødvergebestemmelsen i lovens § 18 andre ledd viderefører straffriheten ved pågrepelser.²⁰¹

Påtalemyndigheten anførte at lagmannsretten hadde anvendt straffeloven (1902) § 48 tredje ledd feil. Førstvoterende fastslo at spørsmålet måtte løses etter en samlet vurdering sammen med prinsippene for maktanvendelse, jf. politiloven § 6 andre ledd.²⁰² Herunder la Høyesterett avgjørende vekt på politibetjentenes grad av kontroll. Etter faktum forsøkte hverken A eller B å åpne den ulåste bildøren før de knuse ruten. Videre forklarte politibetjentene at formålet med å knuse ruten var å dominere situasjonen og sjokkere fornærmede. Etter gjennomgangen av faktum ble A og B sine handlinger vurdert til å ligge innenfor handlingsrommet straffeloven (1902) § 48 tredje ledd gir ved pågrepelser. Høyesterett mente maktanvendelsen mot bil og person var nødvendig, og forkastet anken om skadeverk for A og B. Avveiningen baserte seg blant annet på den psykiske belastningen for fornærmede, det økonomiske aspektet og sikkerhetshensyn ved ruteknusingen.²⁰³

Førstvoterende så videre på rettsanvendelsen til lagmannsretten ved frifinnelsen av C. Tiltalte C hadde i løpet av hendelsen klatret opp på panseret av fluktbilen i det A og B forsøkte å få fornærmede ut av bilen. Politibetjent C hadde slått med både lommelykt og hånd mot frontruten i det som resulterte i skader på bilen og sjokkvirkninger for fornærmede. Under sterk tvil kom Høyesterett frem til at lagmannsrettens frifinnelse av C for skadeverk var rett, men påpekte mulighetene for andre lempeligere alternativer underveis. Selv om C sine handlinger var av noe større karakter, ble de vurdert tilsvarende likt A og B. Det avgjørende for retten var hvilken fase pågrepsen befant seg i og hvilke farer og skader som kunne ha oppstått.²⁰⁴

---

²⁰⁰ Rt. 2007 s. 1172 (32).

²⁰¹ Rt. 2007 s. 1172 (25) og (30).

²⁰² Rt. 2007 s. 1172 (34).

²⁰³ Rt. 2007 s. 1172 (42-47).

²⁰⁴ Rt. 2007 s. 1172 (48-50).

Førstvoterende gjennomgår deretter om C sin fysiske maktanvendelse mot fornærmede kunne anses lovlig. Høyesterett viste først til at hendelsesforløpet tilsa en trinnvis opptrapping av virkemiddelbruken og ga dermed uttrykk for at handling var i samsvar med politiloven § 6 andre ledd. Retten argumenterte videre på at det var satt håndjern på fornærmede og det var totalt fem politibetjenter tilgjengelig på stedet. Det fremkom ingenting under hendelsesforløpet som tilsa at politibetjentens liv var i fare. Det tvilsomme var hvorvidt maktanvendelsen ble foretatt for tidlig i forhold til politibetjentenes kontroll over situasjon.²⁰⁵

Høyesterett la til grunn at det fantes andre lempeligere handlingsalternativer. Førstvoterende kom til at politibetjent C hadde gått utenfor det som kunne anses nødvendig og forholdsmessig under hendelsesforløpet, i det han slo fornærmede med lommelykten i hodet. Bruken av virkemiddel ble ikke begrenset og samsvarte ikke med politiloven § 6 andre ledd.²⁰⁶ Retten kom til at C sine handlinger var utenfor grensen til nødverge og maktanvendelsen var dermed ulovlig, jf. straffeloven (1902) § 48 tredje ledd.²⁰⁷ Tross resultatet kom lagmannsretten ved ny vurdering til motsatt resultat, og anså maktanvendelsen rettmessig.²⁰⁸ Lagmannsrettens avgjørelse ble også resultatet etter endelig behandlingen hos Høyesterett.²⁰⁹

I teorien er det påpekt at ved pågripelsessituasjoner tillates en litt bredere ramme for lovlig «handling» enn det som er spesifisert i politiloven § 6. De viktigste aspektene for politiets virksomhet i den sammenhengen er nødvendigheten av en rimelig balanse mellom mål og middel.²¹⁰ Det understrekes også at dersom en politibetjent har brukt makt i forbindelse med pågripelser eller innbringelser, skal det vurderes etter hva som «ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig», jf. straffeloven (2005) § 18, første ledd bokstav c).

Nødvergebestemmelsen oppstilt i straffeloven (2005) § 18 blir først aktuelt hvis personen eskalerer motstanden fra motverge til angrep.²¹¹

Avgjørelsen inntatt i Rt. 2007 s. 1172 bidrar til å belyse viktigheten av de polisiære grunnprinsippene og at politibetjenters handlinger må vurderes etter en konkret

---

²⁰⁵ Rt. 2007 s. 1172 (51-57).

²⁰⁶ Se oppgavens punkt 3.2 om prinsippene oppstilt i politiloven § 6 andre ledd.

²⁰⁷ Rt. 2007 s. 1172 (51-57).

²⁰⁸ LE-2007-139363.

²⁰⁹ Rt. 2008 s. 696.

²¹⁰ Auglend og Mæland (2016) s. 641-642.

²¹¹ Fredriksen og Spurkland (2014) s. 237-238.

helhetsvurdering i forhold til hvordan situasjoner utvikler seg. Samtidig bidrar avgjørelsen til å klargjøre spørsmålet om nødverge ved maktanvendelse fra politiet. Høyesterett har i denne forbindelse fastsatt at nødverge etter straffeloven § 18 er *lex specialis* sammenlignet med politiets kompetansegrunnlag i spørsmålet om straffeansvar.²¹²

4.2.3 Rt. 2007 s. 1473

Saken gjaldt spørsmålet om en politibetjentens maktanvendelse under pågripelse var rettmessig etter straffeloven (1902) § 48. Politibetjenten hadde ved pågripelse slått mot bakhodet til fornærmede mens han lå på bakken.²¹³ Høyesterett kom til at lagmannsrettens domsgrunner ikke var tilstrekkelige til å avgjøre om rettsanvendelsen var riktig, og Høyesterett opphevet derfor dommen.²¹⁴ Høyesterett fremhevet likevel hvilke vurderingsmomenter som skal legges til grunn ved vurderingen om maktanvendelse er lovlig.

Høyesterett viser innledningsvis til forholdet som politibetjent A er domfelt for. Politibetjent A og hans kollegaer responderte på en situasjon hvor den fornærmede B, ruset og paranoid, opptrådte ukontrollert og blant annet kastet en stein gjennom vinduet på en bil. Under forsøket på å pågripe B, som gjorde sterk motstand, slo A, B to ganger i bakhodet med knyttet hånd. Det skjedde mens B lå på magen på bakken, og etter det andre slaget ble B midlertidig immobilisert, noe som gjorde det mulig å påføre B en benlås. Politibetjent A oppnådde deretter kontroll over situasjonen med bistand fra andre politibetjenter.²¹⁵

Det avgjørende for vurderingen av om maktanvendelsen var straffbar sammenfalt i stor grad med vurderingen inntatt i Rt. 2007 s. 1172. Høyesterett fremhevet først spørsmålet om politibetjent A hadde andre handlingsalternativer tilgjengelig under hendelsesforløpet. Deretter så Høyesterett på hvor lenge A måtte vente før han kunne forvente hjelp fra andre politibetjenter. Videre vurderte retten situasjonen opp mot A's alternativer mens han befant seg over B, hvor høyesterett vektla A's muligheter om å opprettholde kontroll inntil ytterligere assistanse ankom.²¹⁶ Det er nærliggende å forstå dette som at Høyesterett særlig vektlegger

---

²¹² Se også Rt. 2007 s. 1473 (11) og Rt. 2008 s. 696 (22).

²¹³ Rt. 2007 s. 1473 (1).

²¹⁴ Rt. 2007 s. 1473 (5).

²¹⁵ Rt. 2007 s. 1473 (7-8).

²¹⁶ Rt. 2007 s. 1473 (13).

politibetjentes handlingsalternativer, og deres subjektive oppfatning av situasjonen ved graden av kontroll under hendelsesforløpet.

Avgjørelsen fra Høyesterett bidrar til å fremheve betydningen av en nøye og situasjonsbestemt vurdering av politiets maktanvendelse, hvor både nødvendigheten og forholdsmessigheten av maktanvendelsen står sentralt. Saken var oppe til ny behandling hos lagmannsretten, og politibetjenten ble der frifunnet på bakgrunn av at politibetjenten blant annet ikke visste når han kunne forvente å få assistanse. Lagmannsretten la særlig vekt på politibetjentens grad av kontroll og oppførselen til fornærmede. Fornærmedes sinnstilstand og det faktum at han gjentatte ganger forsøkte å slå politibetjenten, gjorde at maktanvendelsen måtte anses nødvendig og forsvarlig.²¹⁷

4.2.4 Rt. 2008 s. 696

I Rt. 2008 s. 696 ble saksforholdet inntatt i Rt. 2007 s. 1172 behandlet på nytt med grunnlag i ny kunnskap om de faktiske forholdene rundt hendelsen. Saken gjaldt anke over lagmannsrettens lovanvendelse i skyldspørsmålet angående en politibetjents bruk av makt under en pågripelse. Høyesterett sluttet seg til lagmannsrettens avgjørelse om frifinnelse og anken ble under tvil forkastet.²¹⁸

Førstvoterende viste til Høyesteretts forrige behandling av saken hvor påtalemyndigheten anførte at politiets adgang til å bruke makt ved pågripelser uttømmende reguleres av politiloven § 6.²¹⁹ Anførselen førte ikke frem, og Høyesterett vurderte politibetjentens maktanvendelse etter straffeloven (1902) § 48 tredje ledd, hvor de videre henviste til Rt. 1995 s. 661. Førstvoterende la tidligere Høyesteretts rettsoppfatning til grunn, og i tråd med tidligere rettspraksis fastslo Høyesterett hva som skulle bli lagt til grunn. Det avgjørende for om maktbruken var lovlig, var hvorvidt de nye, mer detaljerte faktiske forholdene som lagmannsretten hadde lagt til grunn, avvike betydelig fra de faktiske forholdene som Høyesterett baserte seg på i den tidligere dommen. Dersom forskjellene var store nok, kunne de rettferdiggjøre at frifinnelsen ble stående.²²⁰

---

²¹⁷ LG-2007-43291-2.

²¹⁸ Rt. 2008 s. 696 (1-7).

²¹⁹ Se punkt 4.2.2 om Rt. 2007 s. 1172.

²²⁰ Rt. 2008 s. 696 (19-22).

Det avgjørende for om det forelå rettstridig maktanvendelse ble vurdert i tråd med de samme momentene som tidligere rettspraksis hadde praktisert.²²¹ Høyesterett la til grunn en annen oppfatning av saksforholdet enn retten gjorde i Rt. 2007 s. 1172, og vurderte politibetjentens maktanvendelse til nødvendig og forholdsmessig. Herunder la Høyesterett særlig vekt på politibetjentens subjektive oppfatning av pågripelsen. Ved vurderingen foretok retten en avveining mellom politibetjentens tilgjengelige alternativer, tidsperspektivet, situasjonens dynamikk og muligheten for bistand. Maktanvendelsen ble vurdert til å ha et mindre skadepotensiale enn tidligere antatt. Dette skyldtes at slagene fra politibetjenten ble utført på en «kontrollert og behersket» måte. Det fremkom også at politibetjenten var trent i kampsport. I tillegg ble situasjonen ansett som mer farlig for politibetjentene enn tidligere antatt, på grunn av vanskelighetene med å få kontroll over fornærmede, som politibetjentene mente var en psykisk syk person.²²²

Førstvoterende uttalte med utgangspunkt i de «nye» forholdene i saken, at politibetjentens handlinger var betydelig mer akseptable enn det som ble fremstilt i lagmannsrettens tidligere dom. Førstvoterende utdyper at selv om han kom til at politibetjentens handlinger var i strid med politiloven § 6 andre ledd, mente han at maktanvendelsen ikke var «ubetinget utilbørlig», jf. straffeloven (1902) § 48 andre ledd. Dette begrunnes med at politiet gis en «forholdsvis romslig ramme» for vurdering av slike handlinger i ettertid, jf. Rt. 1995 s. 661.²²³

Avgjørelsen antyder at det ikke alltid er en direkte overensstemmelse for lovlig maktanvendelse mellom politiloven § 6 andre ledd og straffeloven (1902) § 48 tredje ledd. De ulike formuleringene gir en viss skjønnsmargin ved at bestemmelsen i straffeloven utvider rammene for lovlig maktanvendelse.²²⁴ Handlingsrommet til politibetjenten er av betydning, og om det foreligger straffansvar eller straffritak må baseres på de nevnte romslige rammene. Slik nevnt vil politibetjenter ha muligheten til å anvende makt med en viss grad av skjønnsfrihet, inkludert rom for eventuelle feilvurderinger.²²⁵ I foreliggende sak vil politibetjentens handling kunne anses kritikkverdige, men på grunn av politiets skjønnsmargin

---

²²¹ Rt. 2007. s. 1172 (40), Rt. 2007. s. 1473 (11).

²²² Rt. 2008 s. 696 (25-27).

²²³ Rt. 2008 s. 696 (32-36).

²²⁴ Rt. 2008 s. 696 (20).

²²⁵ Se blant annet Rt. 1995 s. 661 og Rt. 2003 s. 948.

vil ikke slaget nødvendigvis føre til straffansvar.²²⁶ Avgjørelsen inntatt i Rt. 2008 s. 696 understreker også betydningen av de faktiske forhold, og hvordan små detaljer kan ha betydning for utfallet.

Det kan for så vidt stilles spørsmål til hvorfor et annet saksforhold ble lagt til grunn ved den nye behandlingen. Politibetjentene var både materielt og tallmessig overlegen i sin maktanvendelse ved pågripelsen av fornærmede som utøvde passiv motstand ved pågripelsen. Spørsmålet kan stilles med den bakgrunn om at det gjelder strafferettslig behandling og at saken endte med frifinnelse. Politiets atferd kan i ettertid bli sett i forhold til avgjørelsen og hvorvidt det er tale om akseptabel tjenesteutøvelse, eller ikke.

4.3 Hvilken rettstilstand tilsier rettspraksis?

Gjennomgangen i punkt 4.2 viser at rettspraksis synes å avklare forskjellige spørsmål rundt politiets maktanvendelse og hvorvidt bruken av makt kan anses straffbar. Selv om avgjørelsene representerer forskjellige forhold, finnes det visse mønstre og nyanser som er verdt å bemerke. Vurderingen vil i all hovedsak legge vekt på vilkårene «nødvendig og forsvarlig» i politiloven § 6 fjerde ledd, og vurderes opp mot det som følger av behovs- og proporsjonalitetsprinsippet, jf. politiloven § 6 andre ledd. Vurderingen må kunne anses som utvilsom, ettersom prinsippenes innhold definerer hvordan politiets maktanvendelse ved myndighetsutøvelse skal utføres. De grunnleggende prinsippene har dermed en tydelig betydning for vurderingen om politiets maktanvendelse er straffbar.²²⁷

Det som synes å være mest problematisk med gjeldende rett er spørsmålet om politibetjentes handlinger kan anses som straffbare i henhold til nødvergebestemmelsen i straffeloven.²²⁸ Som det er redegjort for, øker sannsynligheten for at en politibetjents handlinger blir unndratt straffansvar dersom politibetjenten kan begrunne handlingene med nødverge. De politirettslige prinsippene blir også lagt til grunn i denne vurderingen.²²⁹

Ved den strafferettslige vurderingen vil avgjørelsene fra rettspraksis reflektere en unik kombinasjon av omstendigheter, hensikter og handlinger som tillegges særlig vekt. Det er

---

²²⁶ Til sammenligning se LE-2007-139363.

²²⁷ Rt, 2003 s. 948 (17) Rt. 2007 s. 1172 (40), Rt. 2007 s. 1473 (11), Rt. 2008 s. 696 (24).

²²⁸ Straffeloven (1902) § 48 / straffeloven (2005) § 18.

²²⁹ Rt. 2007 s. 1172 (40), Rt. 2007 s. 1473 (11), Rt. 2008 s. 696 (24).

gjennom de ulike forholdene man kan se mot en grense for straffansvar ved politiets maktanvendelse. Gjennomgangen viser at Høyesterett vektlegger omstendighetene gjennom faktorer som tid, sted, miljø samt sinnstilstandene til de involverte personene.²³⁰ Videre bedømmer de hensiktene bak handlingene politibetjentene foretar seg, hvor de blant annet ser til motivene og intensjonene.²³¹ De faktiske handlingene som utføres vil følgelig være av helt sentral betydning for spørsmålet om straffansvar.

Omstendighetene rundt politiets maktanvendelse vil sjeldent være lik. Rettspraksis viser at umiddelbar maktanvendelse, uten å ta hensyn til omstendighetene, kan føre til straffansvar.²³² Det er sjeldent tilfellet, og rettspraksis uttaler at politibetjenter som regel benytter seg av makt dersom forholdene oppfattes som truende, og om det foreligger en risiko for skade.²³³ Eksempelvis i saken inntatt i Rt. 2003 s.948 vurderte retten situasjonen til å ikke representere noe form for fare, og Høyesteretts flertall kom derfor til at maktanvendelsen var rettsstridig. Dersom politibetjenter vurderer situasjonen som kritisk basert på omstendighetene, kan deres bruk av makt bli ansett som legitim²³⁴, men det er likevel en risiko for at samme handling kan bli betraktet som ulovlig.²³⁵ Slik avgjørelsene viser vil omstendighetene og små marginer være avgjørende for om maktanvendelsen er straffbar.²³⁶ Det er derfor vanskelig å trekke en klar grense for hvilke omstendigheter som må foreligge for at maktanvendelsen skal være rettmessig eller rettsstridig.

En av de viktigste hensiktene som gjenspeiler seg i de gjennomgående avgjørelsene er ønsket om å oppnå kontroll på stedet. Det at politibetjenter har et ønsket om å kontrollere situasjonen må kunne sies å være både rasjonelt og smart. Det som er gjennomgående i avgjørelsene vises å være spørsmålet om hva som var nødvendig på tidspunktet, og hvorvidt det fantes lempeligere midler som kunne bidratt til samme grad av kontroll. Til sammenligning viser avgjørelsen inntatt i Rt. 1995 s. 661 at det å gripe tak i, og flytte personer med makt, kan være

---

²³⁰ Se f.eks. Rt. 1995 s. 661 (644).

²³¹ Se f.eks. Rt. 2007 s. 1172 (43).

²³² Rt. 2003 s. 948 (22).

²³³ Rt. 2007 s. 1172 (50).

²³⁴ Rt. 2008 s. 696 (36).

²³⁵ Rt. 2007 s. 1172 (54-57).

²³⁶ Rt. 2007 s. 1473 (13).

hensiktsmessig og lovlig for å oppnå kontroll. Videre viser rettspraksis at bruken av samme type makt ovenfor personer likevel kan føre til straffansvar.²³⁷

Hva som vurderes til kontroll, viser seg å være forskjellig fra sak til sak. Det kan herunder stilles spørsmål til hvorfor maktanvendelsen i Rt. 2007 s. 1172 ble ansett som straffbar, mens avgjørelsen inntatt i Rt. 2008 s. 696 ble ansett som straffri. Som nevnt er saksforholdet likt, da behandlingen gjelder samme sak. Høyesterett trekker frem politibetjentens bruk av maktmidler, men foretar ingen merkelig redegjørelse om maktanvendelsen på tidspunktet var i samsvar med prinsippene oppstilt i politiloven, jf. § 6 andre ledd. Avgjørelsene vil således bygge opp under en tolkning om at det ikke foreligger noen felles oppfatning av hva som ligger i kontroll.

Handlingene politiet foretar i forbindelse med maktanvendelse utøves i stor grad av skjønn.²³⁸ Politiets har følgelig ingen uttømmende liste som detaljregulerer maktanvendelsen. Det begrunnes blant annet med at politibetjenter ville blitt handlingslammet dersom de utsettes for fare.²³⁹ Det følger eksempelvis av avgjørelsene inntatt i Rt. 1995 s. 661 og Rt. 2003 s. 948 at en politibetjentens handlinger tillegges stor grad av skjønnsutøvelse, og feilvurderinger vil naturligvis forekomme.²⁴⁰ Rettspraksis har ved senere anledninger fulgt opp med en likt skjønnsmargin.²⁴¹

Hvilke handlinger som kan anses å ligge innenfor lovlig maktanvendelse er som nevnt vurdert av rettspraksis. Grensen mot straffbare handlinger er likevel noe uklar. Av rettspraksis kan man for eksempel konstatere at det å gripe tak i og riste noen, vil i enkelte situasjoner være innenfor handlingsrommet til politibetjenter.²⁴² Høyesterett har ved en senere anledning kommet frem til at slike handlinger er ved den nedre grensen av straffbar vold.²⁴³ Når det gjelder bruk av diverse maktmidler vil eksempelvis slag med lommelykt mot vitale

---

²³⁷ Rt. 2003 s. 948 (27).

²³⁸ Auglend og Mæland, (2016) s. 657 flg.

²³⁹ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) om lov av politiet, s. 18.

²⁴⁰ Rt. 1995 s. 661 (664) og Rt. 2003 s. 948 (18).

²⁴¹ Rt. 2007 s. 1172 (36).

²⁴² Rt. 1995 s. 661 (664-665).

²⁴³ Rt. 2003 s. 948 (30).

kroppsorganer kunne kategoriseres som straffbar maktanvendelse.²⁴⁴ Retten har senere snudd ved en slik vurdering, og dersom slagene utføres kontrollert og behersket vil det kunne være en lovlig handling. Hvorvidt handlingen er lovlig synes å bero på om vedkommende som anvender makt har nødvendig erfaring.²⁴⁵

Av rettspraksis kan man derfor konstatere at det foreligger rom for kritikkverdig opptreden i midtfeltet mellom den lovlige maktanvendelsen, og den straffbare. Selv om brudd på politilovens rammer ikke anses som straffbar, kan det være dypt kritikkverdig.²⁴⁶ Ved myndighetsmisbruk kan politibetjentens handlinger avstedkomme administrativ oppfølging, til tross for at inngrepet ikke medførte straffansvar. Det kan eksempelvis føre til tap av ansiennitet, varig eller midlertidig omplassering eller at det ilegges en skriftlig irettesettelse. I verste fall kan polititjenestemann bli avskjediget, jf. statsansatteloven²⁴⁷ § 26.

Slik det fremkommer av den samlede gjennomgangen og avgjørelsene fra rettspraksis, vil de ulike forholdene som vurderes variere betydelig. Det vanskeliggjør mulighetene for å trekke en klar grense etter gjeldende rett. Som et resultat av kompleksiteten rundt spørsmålet om straffbar maktanvendelse for politibetjenter, blir det ofte nødvendig å vurdere hver sak individuelt. Slik gjennomgangen viser, vil også utfallet av tilsynelatende like avgjørelser variere.

5 Avsluttende betraktninger

I den avsluttende delen vil det redegjøres for veien videre. Oppgaven viser at det finnes to ulike rettslige normer som vurderes ved politibetjentes maktanvendelse. Normene ivaretar forskjellige hensyn, og supplerer hverandre i spørsmålet om maktanvendelsen fra politibetjenter kan anses straffbar. Rettspraksis viser at rettsgrunnlaget vil variere i spørsmålet om straffansvar, og ved en overlappssituasjon vil det bli tatt utgangspunkt i nødvergebestemmelsen i straffeloven, istedenfor politiloven.²⁴⁸ Straffbarhetskriteriene etter

---

²⁴⁴ Rt. 2007 s. 1172 (57).

²⁴⁵ Rt. 2008 s. 696 (36).

²⁴⁶ Se f.eks. Rt. 1995 s. 1195 (1196), LA-2009-33186, Rt. 2003 s. 948 (34).

²⁴⁷ Lov 16. juni 2017 nr. 67 om statens ansatte mv. (statsansatteloven).

²⁴⁸ Straffeloven (1902) § 48 / straffeloven (2005) § 18; Rt. 2007 s. 1172 (32), Rt. 2007 s. 1473 (11) og Rt. 2008 s. 696 (19).

straffeloven tilsier en romsligere norm for hva som betraktes som «nødvendig og forsvarlig» myndighetsutøvelse, i forhold til politiloven § 6.²⁴⁹ Gjeldene rett åpner for at straffeloven § 18 gir en viss fleksibilitet i forhold til de kompetansenormerene og prinsippene som politilovgivningen fastsetter. Følgelig vil det vanskeliggjøre spørsmålet om hva som er legitim bruk av fysisk makt for politiet.

I lys av dagens rettstilstand kan det argumenteres for hvorvidt fremgangsmåten etter norsk rett er hensiktsmessig, særlig med tanke på rettsgrunnlaget og grensen mot straffansvar.

Rettsystemet er dynamisk og utvikler seg kontinuerlig over tid. Det har også en tendens til å gå mot en rettstilstand som er mer tilpasset samtidens behov og normer. I det følgende vil det tas stilling til mulighetene for å endre gjeldene rett slik at den bedre ivaretar de forskjellige aspektene som oppstår i overlappssituasjoner.

Som påpekt er politiloven § 6 fjerde ledd den rettslige standarden som hjemler maktanvendelsen for politiet. For å tolke bestemmelsen på en adekvat måte, kreves det forståelse av et omfattende regelverk. Det fordrer en dypere forståelse av de relevante vilkårene. Eksempelvis må man se til politiinstruksen, polisiære prinsipper og de aktuelle bestemmelsene i politiloven som er relevant for inngrepet. Resultatet av en slik tilnærming bidrar til økt forståelse og et bedre innblikk i hva som ligger i vilkårene oppstilt i politiloven § 6 fjerde ledd. Som følger kan det argumenteres for at politiloven § 6 fjerde ledd er mer hensiktsmessig som utgangspunkt ved vurderingen av spørsmålet om rettmessig maktanvendelse.

På den annen side kan man argumentere for at rettspraksis allerede har tatt stilling til spørsmålet. Det følger blant annet av Rt. 2007 s. 1172 at det skal foreligge en dynamisk vurdering av forsvarlighetskravet, samt se til de politirettslige prinsippene og reglene, til tross for at nødvergebestemmelsen oppstilt i straffeloven er *lex specialis*.²⁵⁰ Det kan likevel stilles spørsmål til Høyesteretts tilnærming ved at en slik fremgangsmåte ikke er drøftet noe ytterligere, og rettspraksis har deretter variert i hva som legges til grunn som relevante momenter.²⁵¹

---

²⁴⁹ Rt. 2007 s. 1172 (35), Rt. 2007 s. 1473 (11), Rt. 2008 s. 696 (20).

²⁵⁰ Rt. 2007 s. 1172 (34-38).

²⁵¹ Se f.eks. Rt. 2007 s. 1172 og Rt. 2008 s. 696.

Ved å anvende politiloven § 6 fjerde ledd som hjemmelsgrunnlag i overlappssituasjoner, kan det bidra til å etablere en mer definert grense for politiets maktbruk. På denne måten vil maktanvendelse fra politiet, uavhengig av type og omfang, være forankret i, og regulert av bestemmelsene i politiloven. Slik nevnt vil vurderingskriteriene i politiloven, sammen med tilhørende instruksjer, antas å være strengere enn nødvergebestemmelsen i straffeloven § 18. Det kan ytterligere bidra til å sette klarere grenser mot straffansvar for politibetjenter. En slik tilnærming vil også belyse profesjonsansvaret til politibetjenter, samtidig som den understreker forventningen om at de, på grunn av sin erfaring, utdanning og tilgang til ressurser, skal være mer dyktige i håndteringen av situasjoner der bruk av makt er nødvendig.

Det er også grunn til å hevde at en strengere vurderingsnorm, når den kombineres med det tilhørende regelverket, kan være mer i tråd med internasjonale rettsstandarder, spesielt med hensyn til de prinsipper og bestemmelser som er nedfelt i EMK, jf. artikkel 2 og 3.

Politolvgivningen skal som nevnt sikre og forhindre maktmisbruk, og det kan argumenteres for at en strengere og mer detaljert lovregulering rundt maktanvendelse fra politiet kan være mer forenelig med det internasjonale regelverket.²⁵²

Spørsmålet om hjemmelsgrunnlaget har også blitt hyppig diskutert i teorien, hvor de har redegjort for utviklingen av lovgivningen knyttet til politiets polisiære myndighetsutøvelse. Det uttrykkes at kodifiseringen av maktanvendelsen i politiloven § 6 fjerde ledd endret tilnærmingen til hjemmelsspørsmålet. Den tidligere tilnærmingen gjennom straffeloven (1902) er således ikke lengre nødvendig, og alle tjenestehandlinger som oppfyller politilovens rettslige betingelser er derfor lovlige. Behovet for å bruke nødretts- og nødvergebestemmelsene som en omvei for å legitimere politiinngrep er derav borte.²⁵³

Straffelovkommisjonen som ble ledet av jusprofessor Anders Bratholm, ga uttrykk for et lignende syn ved behandlingen av ny straffelov, og foreslo et ønske om å sløyfe straffeloven (1902) § 48 tredje ledd med følgende begrunnelse:

---

²⁵² Auglend og Mæland (2016) s. 672.

²⁵³ Auglend og Mæland (2016) s. 673-674.

«Formålet med å sløyfe tredje ledd er, som det går fram foran, at grensene for maktanvendelsen ved pågrepelse og tilbakeholdelse skal søkes i det aktuelle hjemmelsgrunnlaget og ikke i straffelovens nødvergebestemmelse.»²⁵⁴

Forslaget tok sikte på å aktualisere hjemmelsgrunnlaget til politiets maktanvendelse ved at det ikke tas utgangspunkt i nødvergebestemmelsen, men bestemmelsen i politiloven.

Begrunnelsen er til dels fordi politiloven gir nærmere regler for politiets maktutøvelse, jf. politiloven § 6 fjerde ledd, jf. andre ledd. De ønsket også at grensene for maktbruk skulle fastsettes gjennom en tolkning av de aktuelle bestemmelsene som hjemlet pågripelsen.²⁵⁵

Som motargument var Politiets Fellesforbund uenig i forslaget til kommisjonen og pekte på politibetjentes særlige behov for beskyttelse mot strafforfølgelse i situasjoner hvor politibetjenter feilvurder, når pågripelser er uklare og ved hjemmelsmangler. Av argumentasjonen kan det derav tenkes at de ønsket et vern og muligheter for sterkere maktanvendelse enn det som kan utledes av politiloven i visse situasjoner.²⁵⁶

Etter mitt syn, selv om rettspraksis inntatt i Rt. 2007 s. 1172 bidrar til å klargjøre tilnæringsmetoden og adresserer visse utfordringer ved nåværende rettstilstand, gjenstår det fortsatt flere aspekter som ikke er tilstrekkelig behandlet. Mangelen på en klar grense kan bidra til økt usikkerhet blant borgerne og undergraver prinsippet om forutberegnelighet, noe som er vesentlig for rettssikkerheten.

Dersom det etableres en tydeligere hjemmel med klarere retningslinjer, kan man oppnå større konsistens i vurderingene fra rettspraksis. Det kan føre til at vurderinger fra retten blir mer like og forutsigbare, noe som vil bidra til større rettssikkerhet og klarhet i lovanvendelsen. Sett i lys av legalitetsprinsippet, og de hensyn som gjøres gjeldende, vil en klar og tydelig norm, likt politiloven § 6 fjerde ledd, klart kunne ivareta utfordringene. Basert på funnene i oppgaven, mener jeg at den mer presise formuleringen «klart nødvendig og forsvarlig» fra politiinstruksen § 3-2 bør inntas i politiloven § 6 fjerde ledd, og vil kunne bidratt til å klargjøre politiets adgang til bruk av fysisk makt.

---

²⁵⁴ NOU 2002: 4 Ny straffelov, Straffelovkomisjonens delutredning VII punkt 8.3.6, s. 219.

²⁵⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 207.

²⁵⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, s. 207-209.

6 Referanseliste

Lover

Lov 17. mai 1814, Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven).

Lov 22. mai 1902 nr. 10 om Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven).

Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

Lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven).

Lov 16. juni 2017 nr. 67 om statens ansatte mv. (statsansatteloven).

Forarbeider og andre offentlige utredninger

Dokument 16 (2011-2012), Rapport til presidentskap fra menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.

Innst. 203 S (2013-2014), Innstilling til Stortinget fra Stortingets presidentskap.

NOU 2002: 4 Ny straffelov, Straffelovkomisjonens delutredning VII.

NOU 2004: 6 Mellom effektivitet og personvern – Politimetoder i forebyggende øyemed.

Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) Om lov av politiet.

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff.

Forskrift, instruks og rundskriv.

Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (Politiinstruksen) av 22. juni 1990 nr. 3963.

Forskrift om bruk av politiarrest (Politiarrestforskriften) av 30. juni 2006 nr. 749.

Politidirektoratets rundskriv 2007/011 (RPOD-2007-11).

Politidirektoratets nasjonale instruks 2023/011 (RPOD-2023-11).

Rettspraksis

Rt. 1983 s. 375.

Rt. 1984 s. 659.

Rt. 1986 s. 342.

Rt. 1988 s. 922.

Rt. 1995 s. 530.

Rt. 1995 s. 661.

Rt. 1995 s. 1195.

Rt. 1996 s. 141.

Rt. 2003 s. 948.

Rt. 2007 s. 1172.

Rt. 2007 s. 1473.

Rt. 2008 s. 696.

Rt. 2014 s. 605.

HR-2020-2372-A.

Underrettspraksis

TBUS-2023-70496.

LG-2007-43291-2.

LE-2007-139363.

LA-2009-33186.

LA-2021-50629.

Praksis fra den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD)

Austin mfl. mot Storbritannia (GC) (nos.39692/09, 40713/09 og 41008/09),

ECLI:CE:ECHR:2012:0315JUD003969209.

B mot Frankrike (P), (no. 13343/87) ECLI:CE:ECHR:1992:0325JUD001334387.

Berlinski mot Polen (J), (no. 27715/95 og 30209/96),

ECLI:CE:ECHR:2002:0620JUD002771595.

Bubbins mot Storbritannia (J) (no.50196/99), ECLI:CE:ECHR:2005:0317JUD005019699.

Gäfgen mot Tyskland (J) (no.22978/05), ECLI:CE:ECHR:2008:0630JUD002297805.

Haidn mot Tyskland (J), (no.6587/04), ECLI:CE:ECHR:2011:0113JUD000658704.

Jalloh mot Tyskland (GC) (54810/00), ECLI:CE:ECHR:2006:0711JUD005481000.

Nunez mot Norge (J), (no. 55597/09), ECLI:CE:ECHR:2011:0628JUD005559709.

S og Marper mot Storbritannia, (GC), (no. 30562/04 og 30566/04)

ECLI:CE:ECHR:2008:1204JUD003056204.

T mot Storbritannia (GC) (no.24724/94), ECLI:CE:ECHR:1999:1216JUD002472494.

Vachkovi mot Bulgaria (J) (no.2747/02), ECLI:CE:ECHR:2010:0708JUD000274702.

Internasjonale regelverk

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms/ Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter.

Europarådets rekommandasjon om en europeisk politietisk kodeks av 19. september 2001.

FNs politiske kodeks av 17. desember 1979.

Litteraturliste

Aall, J. (2018). Rettsstat og menneskerettigheter (5. utgave). Fagbokforlaget.

Auglend, R. L., & Mæland, H. J. (2016). Politirett (3. utgave). Gyldendal juridisk.

Boe, E. (2010). Innføring i juss: juridisk tenkning og rettskildelære (3. utg., p. 483). Universitetsforlaget.

Eckhoff, T., & Smith, E. (2018). Forvaltningsrett (11. utgave.). Universitetsforlaget.

Fredriksen, S., & Myhrer, T.-G. (2016). Politirett i et nøtteskall. Gyldendal juridisk.

Fredriksen, S., & Spurkland, K. (2019). Ordensjuss (2. utgave.). Gyldendal.

Fredriksen, Steinar, ” Polititjenestepersoners og privatpersoners adgang til å benytte straffeprosessuelle tvangsmidler”, Tidsskrift for strafferett 01/2016, Oslo 2016 s. 8-34.

Gröning, L., Husabø, E. J., & Jacobsen, J. (2023). Frihet, forbrytelse og straff (3. utgave.). Fagbokforlaget.

Kjølbros, Jon Fridrik. Den europeiske menneskerettigheds konvensjon for praktikere, jurist- og økonomforbundets forlag 2020 (5. utgave).

Myhrer 2014 - Tor-Geir Myhrer, «Politiretten – samfunnsbeskyttelse og rettssikkerhet» i Innføring i politivitenskap, Rolf Granér, Helene O I Gundhus og Paul Larsson (red.) (Oslo 2014).

Nilsen, J. R. (2022). Politirett og rettsstat: sentrale menneskerettslige skranker for den polisiære myndighetsutøvelsen (1. utgave.). Gyldendal.

Rønning, H. (2017). Politi og skjønn: En studie av politibetjentes skjønnsutøvelse i ordenstjeneste, sett i lys av rettslige rammer. UiT Norges arktiske universitet.

Skoghøy, J. E. A. (2018). Rett og rettsanvendelse. Universitetsforlaget.

Øyen, Ørnulf, «Hva er rettsgrunnlaget for maktbruk fra politiet?», Tidsskrift for strafferett, årgang 18, nr. 4, 2018, s. 275-284, på s. 275.

Øyen, Ørnulf. (2019). Straffeprosess (2. utgave.). Fagbokforlaget.

Nettbaserte kilder

Bergo Ingri, Myrvang Synne Eggum, Åsgard Sofie, Borgmo Julie, Frogner Filippa, Hansen Håvard, Andersen Elise, «Politivoldssaken i Kongsberg: Frifunnet for vold mot Kevin (26)», i VG 7. juni 2023, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/eJvGbM/politivoldsaken-i-kongsberg-naa-er-dommen-klar> (Lest 8. august 2023).

Kantar Public, «Politiets innbygger-undersøkelse 2022», oppsummeringsrapport, 10. mars 2023 <https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/innbyggerundersokelsen/politiets-innbyggerundersokelse-2022.pdf> (side 6)

NTB, «Anken i Kongsberg-saken skal behandles i april», i politiforum 7. november 2023, <https://www.politiforum.no/anken-i-kongsberg-saken-skal-behandles-i-april/250813> (Lest 15. november 2023).

NTB, «Marius Diertrichson: - Gud hjelpe meg», i Rett24, 7. juni 2023 <https://rett24.no/articles/marius-dietrichson-gud-hjelpe-meg> (Lest 8. august 2023).

Wiersen, Siri Åbø, Dortholt Ingunn, Beckhaug Anette, Pedersen Jøran Normann, «Politivoldsaken i Kongsberg», i Dagbladet 7. mai 2023, <https://www.dagbladet.no/nyheter/politivoldsaken-i-kongsberg/79183021> (Lest 8. august 2023).

